

รายงานวิจัย ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลุ่มน้ำคลองยัน

โดย

นายสามารถ สุขบรรจง และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต

โครงการการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในกลุ่มน้ำคลองยันขึ้นนี้ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว.ภาค) มุ่งหวังเพื่อให้ชุมชน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ มีความรับผิดชอบต่อสถานที่ท่องเที่ยวและได้รู้ถึงศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรวมถึงการเตรียมชุมชนและผู้ประกอบการในการรองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับการท่องเที่ยว จึงเป็นเหตุให้ชุมชนและคณะผู้วิจัย จัดทำโครงการศึกษาวิจัย "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในกลุ่มน้ำคลองยัน"

การทำวิจัยครั้งนี้คงไม่สามารถดำเนินการจนสำเร็จลงได้ ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจาก ภาควิชา ไม่ว่าจะเป็น ชาวบ้านในกลุ่มน้ำคลองยัน ผู้ให้ข้อมูล และเข้าร่วมกระบวนการทำวิจัย องค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เขตกิ่งอ.วิภาวดี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ชมรมผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง โครงการป่า – ทะเล เพื่อชีวิต โครงการการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ และอีกหลายองค์กรที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ ที่ได้กรุณาเอื้อเฟื้อข้อมูลและเสียสละเวลาอันมีค่าเข้าร่วมในการทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณ คุณปราโมทย์ ทรัพย์เย็น อาจารย์สอรัฐ มากบุญ คุณสุวิทย์ ชูศรี คุณอุดมศักดิ์ สุพรรณพงษ์ คุณประวิณ – คุณปิยะนุช จุลภักดี คุณสินธุ แก้วสินธุ์ และกองประสานงานกลางงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เครือข่ายลุ่มน้ำภาคใต้ ที่สนับสนุนการทำวิจัยมาโดยตลอด

ในโอกาสนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยชิ้นนี้จะสามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับลุ่มน้ำคลองยันและเป็นบทเรียนให้กับชุมชนอื่นที่สนใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต่อไป

บทคัดย่อ

โครงการ การวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำคลองยัน

จากความขัดแย้งระหว่างกฎหมายและนโยบายรัฐเกี่ยวกับป่าและทรัพยากรชีวภาพด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วมซึ่งยังมุ่งให้อำนาจเฉพาะกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และไม่รับรองหรือคุ้มครองการจัดการป่าและทรัพยากรชีวภาพโดยจารีตประเพณีและกฎเกณฑ์ของชุมชน ความสัมพันธ์ของป่ากับชุมชนในรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงถูกขวางกั้นด้วยกำแพงกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพทรัพยากรและเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นจึงต้องดิ้นรนเพื่อสิทธิรองรับในการจัดการทรัพยากร ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้

การท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน กำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากนักท่องเที่ยวที่เข้าไปชมธรรมชาติ ส่องสัตว์ป่า ชมนก น้ำตก และส่องแพลงก์ตอนในสายน้ำคลองยันและชมธรรมชาติสองข้างทาง ส่งผลให้การท่องเที่ยวทำรายได้ให้กับจังหวัดและชุมชนท้องถิ่นเป็นที่น่าสนใจยิ่ง จำนวนคณะนักท่องเที่ยวที่เข้าไป สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของคนเมืองที่เข้าไปท่องเที่ยวเก็บเกี่ยวความสุข พักผ่อนหาความเพลิดเพลินจากธรรมชาติที่เหลืออยู่ แล้วยังสะท้อนสิ่งที่น่าสนใจเป็นห่วงคือ ผลกระทบและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่การท่องเที่ยวที่ชุมชนและผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว ไม่มีประสบการณ์หรือจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสม ซึ่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้อยคุณค่าลงไป ดังนั้นการหาแนวทางในการจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ในพื้นที่ธรรมชาติที่สมบูรณ์ เพื่อคงสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยให้ชุมชนและผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์และรับผิดชอบต่อสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องศึกษาแนวทางให้ชุมชนและผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว ได้รู้ถึงศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นการเตรียมชุมชนและผู้ประกอบการในการรองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับการท่องเที่ยว จึงเป็นเหตุให้ชุมชนและคณะผู้วิจัย จัดทำโครงการศึกษาวิจัย “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำคลองยัน”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานที่และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละแห่งในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน

2. เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา สาเหตุและแนวทางแก้ไขการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน
3. เพื่อกำหนดแนวทาง/มาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน
4. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์
5. เพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันที่เหมาะสมในการบริหารจัดการโดยองค์กรชุมชน
6. เพื่อส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

ผลของการวิจัย

1. ได้ทราบถึงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในลุ่มน้ำคลองยัน รวมทั้งสภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางในการแก้ไขของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เหมาะสมกับชุมชนและสภาพพื้นที่
2. ได้มาตรการ และรูปแบบการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสม กับสภาพพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน
3. เกิดภาคีความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐและเอกชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน
4. ชุมชนได้เรียนรู้ วิธีการในการในการหาทางออกให้กับชุมชนร่วมกัน โดยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อจัดทำแผนการพัฒนาชุมชนในอนาคต

จากผลของการวิจัยในครั้งนี้ ปรากฏว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนได้ส่งผลให้

1. การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชน
2. การสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างภาคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. การเกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชน ในกระบวนการคิด วิเคราะห์ เพื่อนำไปปรับใช้ในโอกาสอื่นๆต่อไป

บทสรุปจากงานวิจัยในครั้งนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ภายใต้แนวคิดสู่การจัดการที่ยั่งยืน เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้มีโอกาสใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ช่วยกันดูแลรักษา ในรูปของการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย เพื่อสุดท้ายชุมชนสามารถที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติ อย่างเกื้อกูลและพึ่งพาต่อไป

คำนำ

ทรัพยากรชีวภาพมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนและสังคม และชุมชนก็มีความสำคัญต่อการคุ้มครองจัดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน การจัดการทรัพยากรชีวภาพในวัฒนธรรมไทย จึงมักอาศัยความเชื่อ ประเพณี สืบต่อมาจนพัฒนามาเป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและเป็นวัฒนธรรม แต่ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ ส่วนหนึ่งเพราะแรงกดดันจากกระแสการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ทำให้ชุมชนพึ่งพาทายนอกมากเกินไป ขาดการเรียนรู้ สะสม องค์ความรู้ใหม่ๆ ในการจัดการทรัพยากร เมื่อมีปัญหา ก็หาทางออกไม่ได้ มีผลให้ทรัพยากรลดลงและเสื่อมสภาพ ผลกระทบก็กลับมาที่คน ต้องอดอยากยากจน สภาพแวดล้อมไม่ดี คุณภาพชีวิตต่ำ เป็นลูกโซ่

แนวความคิดด้านการจัดการป่าโดยชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นที่ยอมรับและขยายผลทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ผ่านมา การสนับสนุนให้องค์กรท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทหลักในการดำเนินงานกิจกรรมด้านจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะนำไปสู่การคุ้มครอง ป้องกัน และใช้ประโยชน์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนที่แท้จริงและอย่างยั่งยืน ดังนั้นกระบวนการหลักของการดำเนินงานวิจัยของโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำคลองยันจึงเป็นรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อช่วยเสริมการดำเนินการโดยเฉพาะงานพัฒนาชนบท โดยการวางแผน เก็บข้อมูล การบันทึก และสังเกตการณ์อย่างเป็นระบบ ทั้งยังส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน รวมทั้งผลของการศึกษาวิจัยยังทำให้ได้บทเรียนของการทำงานอย่างเป็นระบบและรอบด้านมากขึ้นด้วยเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างองค์กรชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทีมวิจัยคาดว่ากระบวนการของโครงการจะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยพัฒนากระบวนการทำงานของทีมวิจัยให้มีประสิทธิภาพ ทั้งยังเป็นกระบวนการเสริมศักยภาพองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ซึ่งเป็นรูปแบบของการจัดการป่าและทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนด้วย ดังนั้นในกระบวนการดำเนินงานทีมวิจัยจึงมุ่งเน้นที่จะกระตุ้นให้ชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม คิด วิเคราะห์ และดำเนินงานหลัก โดยมีองค์กรภายนอกต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นผู้กระตุ้น และสนับสนุนกระบวนการ

สารบัญเรื่อง

หน้า

กิตติกรรมประกาศ

บทคัดย่อ

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
1.4 ระยะเวลาในการวิจัย	3
1.5 งบประมาณ	3
1.6 กรอบแนวคิดในการดำเนินงานวิจัย	3
1.7 หลักการที่เกี่ยวกับการศึกษา	4

บทที่ 2 วิธีการและกระบวนการวิจัย	7
----------------------------------	---

บทที่ 3 บริบทพื้นที่

1. ข้อมูลทางกายภาพ	13
2. ข้อมูลทางชีวภาพ	16
3. ข้อมูลประชากร	16
4. แหล่งท่องเที่ยว	20
5. ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรกับชุมชน	22

บทที่ 4 ผลการวิจัย	30
--------------------	----

ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์

1. สถานที่ท่องเที่ยวและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว	30
2. แผนผังแสดงแหล่งท่องเที่ยว	34
3. สถานภาพ สาเหตุ และแนวทางแก้ไขในการจัดการการท่องเที่ยว	35
4. แนวทาง/มาตรการในการจัดการการท่องเที่ยว	47
5. การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน	61
6. การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน	66

7. การส่งเสริมและพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์	67
---	----

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

- สรุป	71
- อภิปรายผล	77
- บทเรียนจากกระบวนการวิจัย	78
- ข้อเสนอแนะ	81

บรรณานุกรม	83
------------	----

ภาพประกอบ	84
-----------	----

ประวัตินักวิจัย	99
-----------------	----

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

จากความขัดแย้งระหว่างกฎหมายและนโยบายรัฐเกี่ยวกับป่าและทรัพยากรชีวภาพด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วมซึ่งยังมุ่งให้อำนาจเฉพาะกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และไม่รับรองหรือคุ้มครองการจัดการป่าและทรัพยากรชีวภาพโดยจารีตประเพณีและกฎเกณฑ์ของชุมชน ความสัมพันธ์ของป่ากับชุมชนในรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงถูกขวางกั้นด้วยกำแพงกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพทรัพยากรและเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นจึงต้องดิ้นรนเพื่อสิทธิรองรับในการจัดการทรัพยากร ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้

ปัจจุบันการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน กำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากนักท่องเที่ยวที่เข้าไปชมธรรมชาติ ส่องสัตว์ป่า ชมนก น้ำตก และส่องแพะจก๊วยในสายน้ำคลองยันและชมธรรมชาติสองข้างทาง ส่งผลให้การท่องเที่ยวทำรายได้ให้กับจังหวัดและชุมชนเป็นที่น่าสนใจยิ่ง

จำนวนคณะนักท่องเที่ยวที่เข้าไป สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของคนเมืองที่เข้าไปท่องเที่ยว เก็บเกี่ยวความสุข พักผ่อนหาความเพลิดเพลินจากธรรมชาติที่เหลืออยู่ แล้วยังสะท้อนสิ่งที่น่าสนใจคือ ผลกระทบและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่การท่องเที่ยวที่ชุมชนและผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว ไม่มีประสบการณ์หรือจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสม ซึ่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมค่อยๆ ค่อยๆ ลดลงไป ดังนั้นการหาแนวทางในการจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ในพื้นที่ธรรมชาติที่สมบูรณ์ เพื่อคงสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยให้ชุมชนและผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์และรับผิดชอบต่อสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องศึกษาแนวทางให้ชุมชนและผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว ได้รู้ถึงศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นการเตรียมชุมชนและผู้ประกอบการในการรองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับการท่องเที่ยว จึงเป็นเหตุให้ชุมชนและคณะผู้วิจัย จัดทำโครงการศึกษาวิจัย “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำคลองยัน”

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ได้ทราบถึงศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน แนวความคิดของชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เป็นนามธรรมไปสู่รูปธรรม

อย่างชัดเจนขึ้น ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาจัดการ
ท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่บ้านนครบางจำและผู้สนใจต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน แนวความคิดของชุมชน
ท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ อันจะนำไปสู่การวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดย
องค์กรชุมชนที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนและมีความเหมาะสมกับท้องถิ่นมากขึ้น โครงการฯ จึงได้กำหนด
วัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสถานที่และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละแห่งในพื้นที่ลุ่มน้ำคลอง
ยัน
2. เพื่อศึกษาสถานภาพ ปัญหา สาเหตุและแนวทางแก้ไขการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสม
ต่อพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน
3. เพื่อกำหนดแนวทาง/มาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อพื้นที่ลุ่มน้ำคลอง
ยัน
4. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์
5. เพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันที่เหมาะสมในการบริหารจัดการโดยองค์กร
ชุมชน
6. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้
อย่างสมดุลและยั่งยืน

1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ช่วงเดือนที่ 1-3

- ชุมชนรับทราบและเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานวิจัย
- ได้รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์จากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จแล้ว
- ได้บทเรียนจากการทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเต็มรูปแบบในพื้นที่วิจัย
- ทีมวิจัยได้เครื่องมือและเกิดทักษะในการเก็บข้อมูล
- ได้แบบฟอร์มแบบสอบถาม/สัมภาษณ์ และแบบฟอร์มในการสำรวจทรัพยากร

ช่วงเดือนที่ 4-8

- ได้องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละแห่งในพื้นที่ลุ่มน้ำ
คลองยัน

- ทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันที่มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ทราบสถานภาพ ปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขของการจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์โดยองค์กรชุมชน
- ได้ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการทำกิจกรรมที่ผ่านมา เพื่อเตรียมนำเสนอข้อมูลในเวทีวิเคราะห์ข้อมูล

ช่วงเดือนที่ 9-12

- ได้บทเรียนจากการทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเต็มรูปแบบในพื้นที่วิจัยครั้งที่ 2
- ได้ข้อมูลที่ผ่านมาการวิเคราะห์และตรวจสอบความถูกต้องที่จะนำไปจัดทำเอกสาร
- ได้กลไกความร่วมมือระหว่างชาวบ้าน นักวิชาการ ข้าราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน
- ได้นักวิจัยชาวบ้านอย่างน้อย 5 คน ที่สามารถเป็นพี่เลี้ยงนักวิจัยให้กับผู้อื่นได้
- ได้กระบวนการเรียนรู้และการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรท้องถิ่นให้กับชุมชน
- ชุมชนทราบผลการวิจัยและได้รับแสดงความคิดเห็นและร่วมตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล
- ได้รูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันที่เหมาะสมในการบริหารจัดการโดยองค์กรชุมชน
- ได้คู่มือเสนอแนะแนวทางในการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์และมาตรการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ต่อชุมชน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว

1.4 ระยะเวลาในการวิจัย

1 มกราคม 2544 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2546

ปฏิบัติโดยทำเป็นกระบวนการ การใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นเครื่องมือในงานวิจัยนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชน องค์กร หรือโครงการ และเป็นการวิจัยที่ทำให้นักวิจัย หรือกลุ่มที่เราทำงานด้วย มีความเข้าใจและที่สำคัญคือมีการเรียนรู้ร่วมกัน และงานวิจัยเชิงปฏิบัติการยังมุ่งเน้น การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งการสร้างให้เกิดความร่วมมือให้เกิดขึ้นในการจัดการป่า และทรัพยากรโดยพิจารณาผู้มีส่วนร่วมที่จำเป็นต่อการวางแผนการจัดการในขนาดตัวอย่างหลากหลาย แนวคิดประการที่ 2 ได้แก่ แนวคิดการจัดการป่าและทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็น อีกแนวคิดหนึ่งของการจัดการป่าโดยชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจที่จะจัดการและใช้ทรัพยากรตามภูมิโนศ และวัฒนธรรมความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ และดำเนินกิจกรรม นันทนาการ ซึ่งการจัดการป่าและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบางจำนึ่งก็เป็นการจัดการทรัพยากรป่า ไม่นิรูปแบบป่าของชุมชนโดยคนในชุมชนจะจัดการอยู่บนข้อมูลสภาพและปริมาณทรัพยากรที่มีอยู่ใน ป่า ความต้องการใช้ประโยชน์ทรัพยากรของสมาชิกในชุมชน โดยจะกำหนดกฎระเบียบร่วมกัน และจะ ใช้แบบหลากหลายซึ่งมีทั้งพืชอาหาร สมุนไพโร ไม้ฟืน ไม้ใช้สอย และคุณค่าด้านจิตใจตามความ ต้องการของคนในชุมชน เป็นรูปแบบการจัดการป่าที่เน้นการสร้างควมเข้าใจและจัดการควมสัมพันธ์ ของสมาชิกในชุมชน ชุมชนกับชุมชน และระหว่างชุมชนกับรัฐ

1.7 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง ไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืช พรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น (IUCN)

เนื่องจากพื้นที่นครบางจำอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง จึงจำเป็นต้องดำเนินการ ท่องเที่ยวในลักษณะของการอนุรักษ์ โดยการจัดการ Ecotourism ในพื้นที่อนุรักษ์ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ เสรี (2543) ได้กล่าวไว้ว่า ให้ยึดหลักเกณฑ์ 4 ประการ ดังนี้ คือ

1. เกิดผลกระทบน้อย (Low impact) การดำเนินการใดๆ จะต้องเกิดผลกระทบน้อยที่สุด ต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาก่อสร้าง เริ่ม ด้วย การวางผัง แบบก่อสร้าง สี วัสดุ จะต้องกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ไม่เกิดทัศนยะจุจาด (visual pollution) ไม่เกิดมลภาวะ นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้ใช้วัสดุที่ย่อยสลายโดยง่าย และนำวัสดุใช้ แล้วกลับมาใช้ซ้ำอีก สำหรับนักท่องเที่ยวนั้น จะต้องเคารพวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยไม่นำควม เสื่อมเสียมาให้
2. นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ (Education) เป็นหน้าที่หลักของหน่วยงานอนุรักษ์ จะต้องจัดบริการสื่อ ความหมาย (interpretive services) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และความเพลิดเพลิน โดยให้

สื่อต่างๆ เช่น การบรรยาย การบริการข้อมูล การนำเที่ยว การสาธิต การแจกเอกสาร สิ่งพิมพ์ แสดงนิทรรศการติดป้าย ฉายสไลด์ วีดิทัศน์ และจัดเส้นทางเพื่อศึกษาธรรมชาติ

3. ท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Local participation) เริ่มตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ และการพัฒนาบทบาทของท้องถิ่นในส่วนนี้ถือว่าสำคัญมาก เพราะจะนำไปสู่ความสำเร็จของ Ecotourism การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น จะทำให้เกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ เกิดความภูมิใจและห่วงแหน อันนำมาซึ่งความร่วมมือในการคุ้มครองป้องกันทรัพยากรนั้น
4. ท้องถิ่นได้รับประโยชน์ (Local benefits) ผลประโยชน์ที่ท้องถิ่นได้รับ คือ แรงงาน การบริการ ขายอาหาร และขายของที่ระลึก ทางราชการควรเข้าไปช่วยดำเนินการจัดระบบ เพื่อให้ท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ประกอบการภายนอก

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

ดรชนี (2544) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนว่า เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการจัดการโดยชุมชน ซึ่งหมายถึงการดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ทำให้เกิดรายได้แล้วนำรายได้ดังกล่าวไปเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชนให้ดีขึ้น

จากนิยาม ความหมาย สามารถสรุปหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน โดยแบ่งออกได้เป็น 3 มิติ คือ

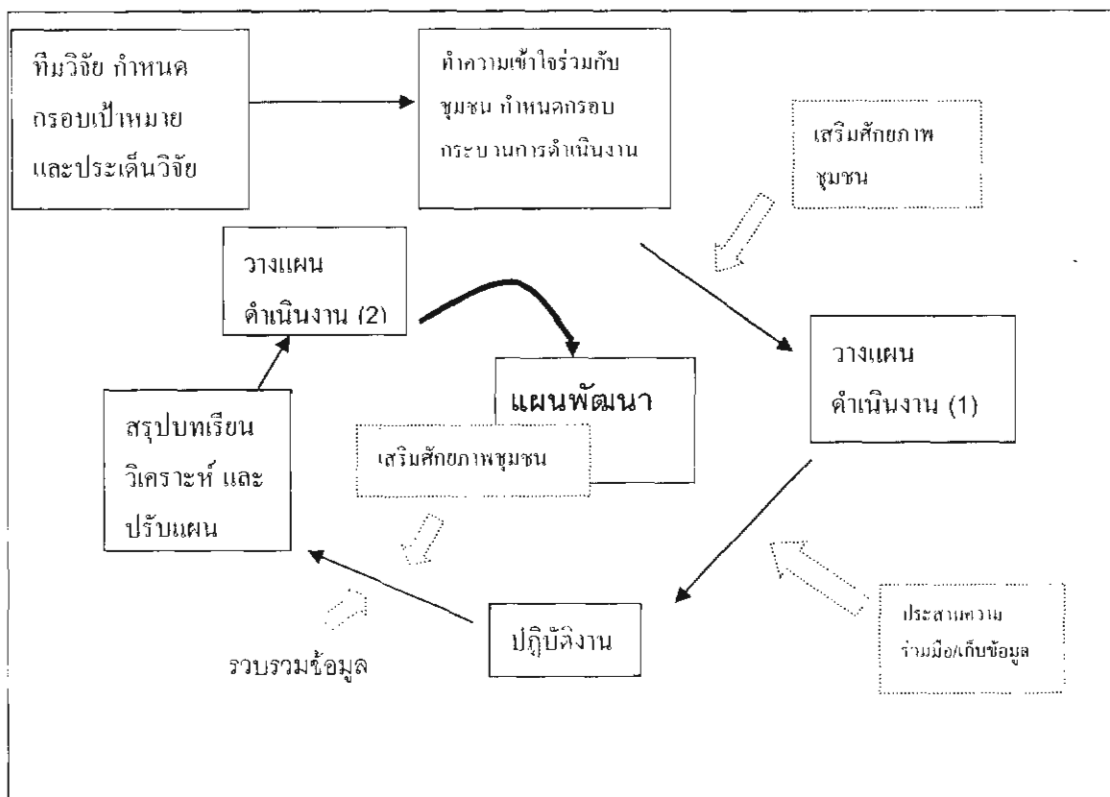
1. มิติทางด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ควรให้ความสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งที่เป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในการเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว มากกว่าการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ถ้าหากชุมชนไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว ควรได้รับความเห็นชอบจากเจ้าของหรือผู้ดูแลรับผิดชอบทรัพยากรท่องเที่ยวเสียก่อน
2. มิติทางด้านชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนนั้นจะต้องมาจากความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่ไม่ใช่ต้องการเพียงแค่ว่าเงินที่จะได้จากการท่องเที่ยวแต่เป็นความต้องการที่จะให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ชุมชนต้องมีความพร้อมในการบริหารจัดการ มีแผนงานมาตรการที่นำไปสู่การปฏิบัติ คนในชุมชนมีทักษะในการจัดการการท่องเที่ยว รวมถึงมาตรการในการประเมินผล ป้องกันผลกระทบและกฎระเบียบที่ชุมชนให้การยอมรับ โดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง สุดท้าย คือควรมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและคืนส่วนหนึ่งให้กับการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว
3. มิติทางด้านนักท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของตลาดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวควรได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ดี

ย่อมส่งผลต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวควรได้รับการบริการที่
เหมาะสม มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

บทที่ 2

วิธีการและกระบวนการศึกษาวิจัย

โครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ลุ่มน้ำคลองยันนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเน้นการมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนกระบวนการจัดการป่าของชุมชนควบคู่กับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน กระบวนการวิจัยประกอบด้วยการสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการ และกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน การพัฒนาและเสริมศักยภาพชุมชน ได้แก่ การฝึกอบรม การประชุมพูดคุย การศึกษาดูงาน การศึกษา รวบรวมข้อมูลมือสองที่เกี่ยวข้องทั้งชุมชน ป่า ทรัพยากรชีวภาพ และแหล่งท่องเที่ยว การสังเคราะห์ และวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการพัฒนารูปแบบของการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของลุ่มน้ำคลองยัน ซึ่งกระบวนการในการดำเนินงานวิจัยมุ่งเน้นที่การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชนจึงได้จัดเวทีพูดคุย เสนอแนะระหว่างชุมชน นักวิชาการ ตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน และภาครัฐ เพื่อร่วมแลกเปลี่ยน พูดคุยและตรวจสอบข้อมูล กระบวนการดำเนินงานวิจัยของโครงการดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการดำเนินงานโครงการวิจัย

1. ขอบเขตการศึกษา และพื้นที่ศึกษาวิจัย

พื้นที่ในการดำเนินงานมุ่งในองค์กรชุมชนบ้านนครบางจำ หมู่ที่ 15 ตำบลตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน และพื้นที่ตำบลตะกุกใต้ กิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัด สุราษฎร์ธานี โดยมุ่งศึกษาและรวบรวมข้อมูลชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า นก และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รวมไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวตลอดจนการวิเคราะห์ ปัจจัยหนุนเสริม อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา เพื่อพัฒนาแนวทาง และหา รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยองค์กรชุมชนอย่างยั่งยืนร่วมกันต่อไป

2. ความร่วมมือในการศึกษาวิจัย

ในโครงการวิจัยนี้ดำเนินงานอยู่บนพื้นฐานประสบการณ์ การเรียนรู้และบทเรียนร่วมกันระหว่างองค์กรชุมชน นักพัฒนา นักวิชาการและเจ้าหน้าที่รัฐที่มีความสนใจโครงการฯ ให้มีความสำคัญกับพื้นที่หรือชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนารูปแบบการดำเนินงาน ชุมชนมีบทบาทหลักในการกำหนดปัญหาและประเด็นที่ควรศึกษาวิจัยตั้งแต่เริ่มต้น

3. วิธีการ และกระบวนการในการทำวิจัย

1.) การพัฒนาโจทย์วิจัย

ฐานเดิมของการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันในระยะแรก เกิดจากการที่ ต้องการจะพัฒนานักวิจัยชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรและ พัฒนาชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของโครงการลุ่มน้ำภาคใต้และต่อมาได้เข้าร่วมเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยที่โครงการลุ่มน้ำภาคใต้ร่วมกับเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก และสกว. จัดขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาโจทย์วิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในพื้นที่บ้านนครบางจำ ต่อมาได้มีการพัฒนาโจทย์วิจัยในชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาประมาณ 1 ปี โดยมี นักพัฒนาและนักวิชาการ จาก มอ.สุราษฎร์ เป็นพี่เลี้ยง จากนั้นจึงได้มีการพัฒนาเอกสารเชิงหลักการเพื่อเสนอขอรับงบประมาณสนับสนุนจากสกว.

2.) การกำหนดกรอบเป้าหมาย ประเด็นวิจัยและความเข้าใจร่วมกับชุมชน

หลังจากที่โครงการวิจัยได้รับการอนุมัติจาก สกว. ทีมวิจัยและที่ปรึกษาได้ร่วมกันกำหนดกรอบขอบเขต และประเด็นการวิจัย จากนั้นจึงมีการจัดเวทีในชุมชนเพื่อทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับความหมายของการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกระบวนการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยกลุ่มเป้าหมายคือคนในชุมชน ซึ่งมีการระดมความคิดเห็นจากเวทีทำให้คนในชุมชนมองเห็นปัญหาของการท่องเที่ยวชัดเจนยิ่งขึ้น และทุกคนให้ความสำคัญของการทำวิจัยเรื่องการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาให้กับชุมชน

3.) การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยว

จากกิจกรรมเดิม ตามแผนที่วางไว้คือ ชุมชนจะทดลองจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ แต่จากการจัดเวทีในกิจกรรมที่ 2 ทำให้ทีมวิจัยมองว่าจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวก่อน โดยใช้กระบวนการศึกษาดูงานเกี่ยวกับเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่บ้านธารปราสาท และเรื่องรูปแบบการล่องแก่ง ที่แก่งกระจานจังหวัดเพชรบุรี จากการศึกษาดูงานทำให้ได้ทราบถึงขั้นตอนการจัดการบทเรียนและวิธีแก้ปัญหา รวมถึงแรงบันดาลใจในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้จัดการ

4.) การทดลองจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ

หลังจากกลับจากการศึกษาดูงาน ก็ได้ทดลองจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบโดยมีผู้สังเกตการณ์ด้านการท่องเที่ยว เช่น ผู้ประกอบการเอกชน นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา เจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นักพัฒนาและนักท่องเที่ยวที่เคยสัมพันธ์กับชุมชน เข้าร่วม ซึ่งระหว่างการทำทดลองจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ ได้มีการระดมความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงการท่องเที่ยวที่ชุมชนจัดขึ้น ซึ่งทีมวิจัยได้บันทึกข้อมูลเอาไว้ เป็นระยะๆ

5.) การถอดบทเรียนชุมชน และกิจกรรมการวิจัย

วัตถุประสงค์เพื่อทบทวนกิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินการ และทบทวนกระบวนการในการทำวิจัย โดยมีทีมวิจัย แก่นนำชุมชน และที่ปรึกษาโครงการเข้าร่วม ได้มีการพูดคุยถึงผลที่ได้รับจากกระบวนการทำวิจัยและแนวทางในการดำเนินการการต่อ ซึ่งจากเวทีนี้ส่งผลให้มีการปรับแผนกิจกรรมการวิจัยด้วย โดยลงความเห็นว่าจะมีการจัดเวทีพูดคุยเรื่องทิศทางการจัดการท่องเที่ยว ในชุมชนอย่างเร่งด่วน เพราะประเมินสถานการณ์ในชุมชนว่าจากการจัดกิจกรรมที่ผ่านมา ได้ส่งผลให้เกิดการให้ความสำคัญของคนในชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว และมีแนวโน้มว่า แนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนไม่ตรงกัน อาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง หากไม่รีบทำความเข้าใจและหาข้อสรุปร่วมกัน

6.) จัดเวทีเสวนา “ ทิศทางการท่องเที่ยวของชุมชน ”

เพื่อให้ชุมชนและมีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาทางออก ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จึงได้จัดการสัมมนาโดยได้เชิญบุคคลจากภายนอกที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้าร่วม เช่น เจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ตัวแทนจากสำนักงานกิ่งอำเภอวิภาวดี สมาชิกสภาจังหวัด ผู้ประกอบการเอกชน นักวิชาการ และนักพัฒนา เป็นต้น เข้าร่วม ทั้งนี้เพื่อเป็นการประสานความ

ร่วมมือกับภาคฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้วย โดยในเวทีได้มีการพูดคุยถึงสภาพของชุมชน ที่มาของกิจกรรม ท้องเที่ยวและสถานภาพของชุมชน ปัญหาที่เกิดขึ้น ทางออกวิธีการแก้ไข และแนวทางการพัฒนา ความร่วมมือ สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ความเข้าใจของทุกฝ่ายต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ที่สำคัญคือ ได้เห็นว่า ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น แต่คนในชุมชนก็ยังรัก และเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และคิดที่จะร่วมมือกันพัฒนาเพื่อชุมชน

7.) การพัฒนาเครื่องมือ และวางแผนการเก็บข้อมูล

เป็นเวทีที่นักวิจัย ได้เชิญแกนนำชุมชน และที่ปรึกษา มาหารือให้คำแนะนำ และซักซ้อม ทำความเข้าใจ ในการเก็บข้อมูล โดย ได้ตั้งวัตถุประสงค์ของข้อมูลที่จะได้ จากนั้นจึงได้กำหนดเป้าหมาย และวิธีการในการเก็บข้อมูล โดยยกเอาบทเรียนของฝ่ายต่างๆ ที่เข้าร่วมประชุมเคยทำการเก็บ ข้อดี ข้อเสีย ของแต่ละวิธีการมาวิเคราะห์ และออกแบบ สิ่งที่ได้จากเวทีคือ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ทั้งแบบสอบถาม/สัมภาษณ์ แบบฟอร์มในการสำรวจทรัพยากร วิธีการเก็บข้อมูล และแหล่งข้อมูลมี 8 ช่อง

8.) การเก็บข้อมูลภาคสนาม

วิธีการในการเก็บข้อมูลภาคสนาม แยกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. การเก็บข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ จุดเด่น ข้อจำกัด และลักษณะแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง โดยมีวิธีการเก็บดังนี้

1.1 การเดินทางสำรวจ แหล่งท่องเที่ยวบนบก เช่น น้ำตก จุดชมวิว บ่อน้ำพุร้อน ทรัพยากรธรรมชาติที่น่าสนใจต่างๆ ฯลฯ

1.2 การล่องเรือสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในสายน้ำคลองยัน เช่น แก่งต่างๆ จุดอันตราย และจุดพักผ่อน

1.3 การจัดเวทีเพื่อระดมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ในหมู่บ้านใกล้เคียง บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน โดยเชิญแกนนำหมู่บ้านเหล่านั้นเข้าร่วมพูดคุย มีการทำความเข้าใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวและกระบวนการวิจัยที่ชุมชนบางจำกำลังดำเนินการ รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วย

2. การสำรวจความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจ วิธีการเก็บ คือ

2.1 การเดินทางสัมภาษณ์ ทศนคติ และความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

2.2 การจัดการพูดคุยวงย่อยไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะประเด็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการและใช้ ประโยชน์จากทรัพยากร เช่น การใช้ประโยชน์จากป่า การตีผึ้งป่า เป็นต้น

ซึ่งกระบวนการดังกล่าว มีแกนนำชุมชนช่วยในการดำเนินการบางกิจกรรม เช่นการสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว แต่ก็จะมีทีมวิจัยเป็นหลัก โดยเฉพาะการจัดบันทึก และกระบวนการในการจัดเวที ในระหว่างการดำเนินการบางกิจกรรม ยังได้มีการวิเคราะห์สิ่งที่พบเห็นและข้อมูลที่ได้ในขณะนั้นด้วย

9.) เวทีระดมความคิดเพื่อหารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน

หลังจากที่ได้ดำเนินการกระบวนการวิจัยไประยะหนึ่ง เห็นว่าชุมชนมีความสนใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวค่อนข้างมาก ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้หารือกับแกนนำชุมชน และที่ปรึกษาโครงการ เพื่อจัดประชุมให้ชุมชนได้ระดมความคิดเห็นถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการ การแบ่งปันผลประโยชน์ การระดมทุน รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว

สิ่งที่ได้จากการพูดคุยในเวทีคือ แนวทางการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เกิดการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการและทุน จากระบบกลุ่มสู่ความเป็นชุมชน มีการออกมาตรการและระเบียบ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้ข้อศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวบ้านนครบางจำ-อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง

10.) การฝึกอบรมพัฒนาทักษะการนำเที่ยว

ข้อจำกัดอีกประการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว คือบุคลากรที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนได้ตระหนัก และบรรจุไว้ในแผนการวิจัย ดังนั้นจึงได้จัดหาทีมวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาทำการฝึกอบรมให้กับบุคลากรในชุมชน เพื่อเพิ่มทักษะและขีดความสามารถ ทั้งเรื่องของการเป็นเจ้าบ้านที่ดี การเป็นมัคคุเทศก์ ทักษะการส่งเสริมการขาย เป็นต้น โดยได้รับการสนับสนุนทีมวิทยากรจาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และชมรมผู้ประกอบการท่องเที่ยวจังหวัดสุราษฎร์ธานี สิ่งที่ได้รับคือเกิดความรู้ ความเข้าใจ เรื่องเทคนิคการจัดการด้านต่างๆที่เป็นประโยชน์

11.) การเก็บรวบรวมข้อมูล และสังเคราะห์ข้อมูลชุดปฐมภูมิ

เนื่องจากบ้านบางจำ และพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำคลองยันได้ผ่านการสำรวจและศึกษาในด้านต่างๆ จากหลายกลุ่มบุคคล มาแล้วหลายครั้ง โดยเฉพาะครั้งล่าสุด คือการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษารูปแบบ การส่งเสริมการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ซึ่งชุมชนบางจำได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมค่อนข้างมาก แต่การสำรวจในครั้งนั้นเน้นน้ำหนักวัตถุประสงค์ไปที่การพัฒนาด้านวัตถุเสียเป็นส่วนใหญ่

แต่อย่างไรก็ตามนับว่าข้อมูลที่มีดังกล่าว มีประโยชน์ต่อโครงการวิจัยนี้เป็นอย่างยิ่งในการใช้วิเคราะห์โดยเฉพาะการวิเคราะห์โดยวิธีการ 'SWOT' ข้อจำกัดด้านกายภาพของพื้นที่และข้อมูลเชิงวิชาการบางส่วน

12.) การสังเคราะห์ วิเคราะห์และ สรุปข้อมูล

จากข้อมูลรายงานการดำเนินกิจกรรม ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามและ ข้อมูลทุติยภูมิ ทีมวิจัยได้เชิญที่ปรึกษามาร่วมวิเคราะห์ โดยหยิบยกเอาเนื้อหา ประเด็นที่สำคัญมาเชื่อมโยง เรียบเรียงเป็นชุดข้อมูลผลการวิจัย เพื่อจะนำไปใช้ประโยชน์และเตรียมนำเสนอต่อชุมชน

13.) นำเสนอข้อมูลที่ได้ต่อชุมชน

หลังจากที่ทีมวิจัยได้วิเคราะห์และสรุปผลการทำวิจัยแล้วเสร็จ จึงได้จัดให้มีการประชุมเพื่อนำเสนอผลการศึกษาวิจัยต่อที่ประชุมในชุมชน มีการแสดงความคิดเห็น ทั้งที่ขอเพิ่มเติม แก้ไข และวิเคราะห์เพิ่มเติมจนได้ข้อสรุปร่วมกัน และสรุปผลที่เกิดขึ้นในชุมชนจากกระบวนการวิจัยที่ผ่านมา รวมทั้งวางแผนแนวทางการพัฒนาในอนาคตโดยใช้ฐานข้อมูลที่ได้จากการทำวิจัย

14.) จัดทำเอกสารรายงานวิจัย

- นำเสนอผลการวิจัยต่อที่ประชุมในเวที ซึ่งจัดโดยกองประสานงานกลาง การวิจัยเพื่อท้องถิ่น เครือข่ายลุ่มน้ำภาคใต้ ซึ่งทั้งนี้ตลอดกระบวนการทำวิจัยผ่านมา ทีมวิจัยได้เข้าร่วมเวที พบปะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ กับเพื่อนนักวิจัยท้องถิ่นในเครือข่ายลุ่มน้ำภาคใต้เป็นระยะ เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักวิจัยเอง
- จัดทำเอกสารรายงานฉบับสมบูรณ์ สำหรับเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสำหรับใช้เผยแพร่ เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว

บทที่ 3 บริบทพื้นที่

1. ข้อมูลทางกายภาพ

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

บ้านบางจำ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นประมาณ 18 ปี ชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจาก ต.แหลม ต.บ้านราม อ.หัวไทร และ อ.เชียรใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช เดิมชาวบ้านในชุมชนบ้านบางจำเป็นชุมชนชาวนาที่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก ในสมัยนั้นการทำนาไม่ได้รับผลผลิตและมีน้ำท่วมติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี ชาวบ้านมีหนี้สินล้นตัว จึงจำเป็นต้องอพยพออกมาหาที่ทำกินใหม่และตั้งชุมชนขึ้นอย่างถาวรตั้งแต่ปี 2528 มาจนถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ.

เหตุการณ์

- 2526-2527 - ชาวบ้านจาก อ.หัวไทรจำนวน 5 ครอบครัวเข้ามาเพื่อจับจองที่ทำกิน
- 2528 - สมาชิกกลับไปพาญาติพี่น้องจาก อ.หัวไทร อ.เชียรใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช จำนวน 31 ครอบครัวเข้ามาทำมาหากินในบ้านบางจำ ในการเดินทางเข้ามาหมู่บ้านนั้น การเดินทางจะมีความท้อสอบ (ภูเขาสูงชันหลายลูกเขา) อยู่หากใครเดินทางผ่านความท้อสอบได้ก็สามารถเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านได้ หากใครไม่สามารถเดินทางได้ก็ต้องกลับไปทำมาหากินที่บ้านเดิม
- เมื่อทุกคนเข้ามาในหมู่บ้านแล้วก็แบ่งที่ดินทำกินเป็นแปลงๆ โดยทุกแปลงด้านกว้างต้องติดกับลำห้วย เพื่อให้ทุกคนได้มีน้ำกินน้ำใช้และน้ำเพื่อการเกษตร
- มีการจับฉลากเลือกแปลงที่ดินทำกินและตั้งบ้านเรือน จับได้ 1 แปลง ที่ดินจะแบ่งเป็น 2 ส่วนผากลำห้วยหนึ่งเป็นของผู้จับฉลากได้ และอีกผากหนึ่งเป็นสิทธิของผู้จับฉลากจะนำใครก็ได้เข้ามาทำมาหากินแต่จะต้องเป็นพ่อ แม่ ญาติพี่น้อง และต้องใช้ประโยชน์จากที่ดินจริงๆ ในปีแรกที่อพยพเข้ามาได้ไปขอพันธุ์ข้าวจากหมู่บ้านข้างเคียงมาปลูกกิน พันธุ์ข้าวที่เอามาปลูกคือ ข้าวดอกพะยอมและข้าวกาบคำ
- 2529 - หลังเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านก็เริ่มปลูกไม้ผลยืนต้น กาแฟ ทุเรียน มังคุด ลำไย สาลี่ ยางพารา สะตอ ลองกอง
- 2530 - ชาวบ้านแบ่งที่ดินให้ 2 แปลงเพื่อทำสำนักสงฆ์
- 2536 - ชุมชนได้มีการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าในชุมชนขึ้น

- 2538 - จัดตั้งกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน 2538
- 2539 - ได้รับการแยกหมู่บ้านจาก หมู่ที่ 7 เป็นหมู่ 11 บ้านเทพนิมิต กิ่งอำเภอวิภาวดี
- 2540 - ได้รับการแยกหมู่บ้านเป็นหมู่ 15 และเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น นครบางจำเพื่อระลึกถึงตนเองว่าเป็นคนที่อพยพมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ร่วมสำรวจกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ
- 2541 - ย้ายและขยายร้านค้าสหกรณ์ที่ชุมชนจัดให้เนื้อที่ 2 ไร่

1.2 ที่ตั้ง

บ้านบางจำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอวิภาวดี เป็นหมู่บ้านที่ติดอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง และลุ่มน้ำชั้นที่ 1 มีพื้นที่ประมาณ 2,004 ไร่ มีประชากร 56 ครัวเรือน มีพื้นที่ป่าชุมชนที่ชาวบ้านดูแลรักษาและใช้ประโยชน์อยู่บริเวณรอบหมู่บ้านจำนวนประมาณ 15,000 ไร่ อาณาเขตของชุมชนมีดังนี้ (ดังแสดงในภาพที่ 2)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	สันเขาหินแตก
ทิศใต้	ติดต่อกับ	สันเขาทอดสอบ (บ้านโนง่า)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	สันเขาจรณา (บ้านขอยประเสริฐ)
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	สันเขาน้ำร้อน

การคมนาคมเข้าสู่พื้นที่ เดินทางไปตามถนนสายสามแยกควนรา - กิ่งอำเภอวิภาวดี ไปถึงสามแยกช่องลมเลี้ยวขวาไปตามถนนสาย สามแยกช่องลม - บ้านเคี่ยมเพาะ เมื่อถึงทางเข้าบ้านเคี่ยมเพาะมีถนนสายหนึ่งตรงไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นถนนลูกรังในอดีตใช้ลำเลียงไม้ออกนอกพื้นที่ของบริษัทสัมปทานไม้ มีความยาวประมาณ 20 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง ก็ถึงบ้านบางจำ การติดต่อกับทางตัวจังหวัดและตัวอำเภอของคนในหมู่บ้านใช้รถปิกอัพของสมาชิกในหมู่บ้านซึ่งมีวันละ 1 เที่ยว/วันที่มีฝนตกก็ไม่สามารถนำรถออกเดินทางได้ เนื่องจากถนนไม่สะดวก การติดต่อกันภายในหมู่บ้านและหมู่บ้านข้างเคียงใช้การเดินทางเท้า และรถจักรยานยนต์ส่วนตัว

ผ่านหมู่บ้าน พื้นที่ทำกินทั้งหมดของชาวบ้านหมู่บ้านบางจำไม่มีเอกสารสิทธิ์ แต่มีการเสียภาษีบำรุงท้องที่มากกว่า 80 % ของหมู่บ้าน (มีใบกำกับภาษีบำรุงท้องที่)

การตั้งบ้านเรือน

ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนเรียงเป็นหลัง ๆ ตามพื้นที่ที่ได้รับการแบ่งปัน (โดยการจับฉลาก) บริเวณสองฝั่งห้วยที่ไหลผ่านตอนกลางของหมู่บ้าน บางหลังตั้งอยู่ริมควนดินตามแต่สภาพพื้นที่ที่จะอำนวยความสะดวกในการทำกินและทำการเกษตรอยู่รอบ ๆ บ้าน ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้มุงกระเบื้อง สังกะสีจากและใบทั้ง บางหลังยังไม่เสร็จสมบูรณ์นักกันด้วยไม้ไผ่สาน และกระสอบปุ๋ยเพื่อบังแดด ลม บางหลังเป็นบ้านชั่วคราว (ชนา) แต่ละบ้านจะมีทางเชื่อมเดินติดต่อกันได้

2 ข้อมูลทางชีวภาพ

ทรัพยากรสัตว์ป่าที่สำรวจ ณ อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้ คือ สัตว์กบ พบ 11 ชนิด ได้แก่ กระเจง แก้งธรรมชาติ แก้งหม้อ กวาง กระทิง วัวแดง เลียงผา หมูป่าข้าง สมเสร็จ กูปรี

สัตว์ผู้ล่า พบ 11 ชนิด ได้แก่ เสือปลา เสือโคร่ง เสือดำ / เสือดาว เสือไฟ เสือลายเมฆ แมวขาว หมีควาย หมีขอ หมีหมา หมีไม้ หมาใน

สัตว์กลุ่มลิง พบ 9 ชนิด ได้แก่ ลิงกัง ลิงเสน ลิงแสม ลิงอ้ายเงี้ยว ลิงจุ่น/นางอาย /ลิงลมชะนี ธรรมดา ชะนีมือดำ ค่างเทาหรือค่างหงอก ค่างดำ

สัตว์กลุ่มเลี้ยงคาน พบ 27 ชนิด ได้แก่ งูสามเหลี่ยม งูเห่า งูเห่ลิ้ม งูสิง/งูเห่าทะเล งูหลาม งูปล้องทอง งูกะปะ งูจงอาง งูเขียวหัวจิ้งจก งูเขียวหางไหม้ เขี้ยว ตะกวด/เลน เหาช้าง เต่าจักร เต่าเหลือง เต่าหกดำ เต่าหับ ตะพาบแก้มแดง กิ้งก่ายักษ์ กิ้งก่าหัวแดง กิ้งก่าหัวน้ำเงิน กิ้งก่าบิน ตุ๊กแกบ้าน สีเทา จิ้งจกบ้านหางเรียบ จิ้งจกหางหนาม จิ้งเหลนเขาเกล็ดเรียบ จิ้งเหลน

สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ พบ 7 ชนิด

3. ข้อมูลทางประชากร เศรษฐกิจและสังคม

ประชากร ศาสนา

บ้านบางจำมีคนอาศัยอยู่จำนวน 56 ครัวเรือน มีประชากรแยกเป็นชาย 104 คน เป็นหญิง 102 คน รวมประชากรทั้งหมด 206 คน ชาวบ้านบางจำทุกคนนับถือศาสนาพุทธ สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย

และส่วนใหญ่เป็นคนที่ยอพยพมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีลักษณะนิสัยที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักสงบ พึ่งพาอาศัยกันและกัน รู้รักสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกัน โดยมีผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นแกนนำ เป็นผู้ที่คลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นและเป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน พัฒนาถนน เป็นต้น

การศึกษา

ในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียนสอนหนังสือ เมื่อเด็กย่างเข้าสู่วัยเรียนต้องพาไปฝากกับญาติๆ ที่อยู่ใกล้โรงเรียน ส่วนใหญ่ไปฝากเรียนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เพราะชาวบ้านมีญาติอยู่ที่นี่ เด็กผู้ชายบางคนพ่อแม่พาไปฝากให้อยู่กับพระที่วัดใกล้โรงเรียน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการศึกษาของคนในชุมชน

ระดับการศึกษา	จำนวน
ป.4 – 6	ส่วนใหญ่
ม.3	11
ม.6	6
ปวช.3	4
ปวส.2	3
ปริญญาตรีขึ้นไป	2
กำลังเรียน	27

สภาพเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก : ชาวบ้านบางส่วนทำอาชีพหลักคือการทำสวน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท

1. สวนผสมผสาน เป็นการปลูกไม้ผลหลายชนิดรวมในพื้นที่เดียวกัน เช่น ทุเรียน สะตอ กาแฟ โกโก้ มังคุด เงาะ หลายชนิดรวมกัน เป็นต้น

2. การปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นการปลูกพืชชนิดเดียวในสวน เช่น ยางพารา กาแฟ บางส่วนมีการทำไร่ข้าวโพด ไร่ขิงและถั่วลิสง เป็นต้น เมื่อถึงฤดูกาลทำนาชาวบ้านบางส่วนที่มีที่นาที่จังหวัดนครศรีธรรมราชก็จะเดินทางกลับไปทำนาปีละ 1 ครั้ง

อาชีพเสริม : นอกจากอาชีพหลักคือทำสวนแล้ว ชาวบ้านบางส่วนยังมีการเลี้ยงไก่ วัว และปลาซึ่งส่วนใหญ่เป็นปลากินพืช แต่มีปริมาณไม่มาก ส่วนใหญ่จะเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคเองในหมู่บ้าน มากกว่าที่จะขายออกนอกหมู่บ้าน

สำหรับรายได้และรายจ่ายของคนในชุมชนโดยเฉลี่ย มีดังนี้

1. รายได้เฉลี่ย/ปี/ครอบครัว ไม่เกิน 50,000 บาท ต่อปี
2. รายจ่ายเฉลี่ย/ปี/ครอบครัว ไม่เกิน 50,000 บาท ต่อปี
3. ภาระหนี้สินเฉลี่ย/ครอบครัว 30,000 บาท (เป็นหนี้เก่าและหนี้เพื่อการลงทุนทางด้าน การเกษตร)
4. แหล่งเงินกู้ สมาชิกในหมู่บ้านและธนาคารหมู่บ้าน(ออมทรัพย์ของชุมชน)

กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ภาคเกษตร												
สวนผลไม้							←→					
ยางพารา (เปิดกรีด)	←→		→				←→					→
กาแฟ (เก็บ)	←→		→									←→
ผักสวนครัว (ปลูก,เก็บ)	←											→
เลี้ยงสัตว์ (ไก่,เป็ด,หมู, วัว ฯลฯ)	←											→
นอกภาคเกษตร												
รับจ้าง (นอกชุมชน)				←→	→							
อื่นๆ												
-บริการ (ท่องเที่ยว)	←								→			←→

ตารางที่ 2 กิจกรรมการประกอบอาชีพประจำปีของชุมชน

ที่ดินทำกิน	จำนวนครัวเรือน
6 - 10 ไร่	7
11 - 15 ไร่	4
16 - 20 ไร่	10
21 - 30 ไร่	20
31 - 50 ไร่	11
51 ไร่ขึ้นไป	4

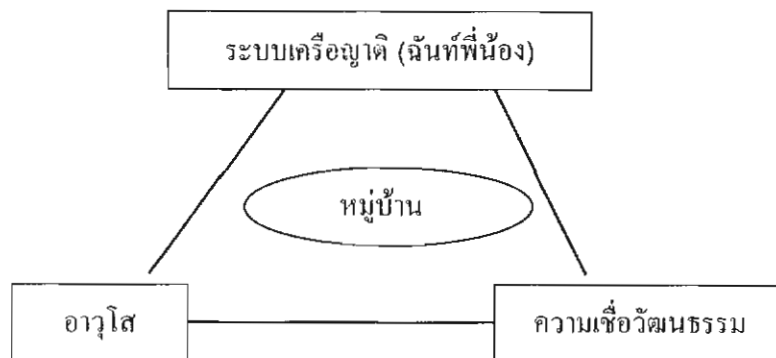
ตารางที่ 3 แสดงการถือครองที่ดิน

ความสัมพันธ์ในชุมชน

บ้านบางจำมีผู้นำตามธรรมชาติโดย มีกลุ่มอาวุโส วัยกลางคนและวัยรุ่นที่สมาชิกยอมรับนับถือ ตระกูลที่เป็นผู้นำอยู่ 4 ตระกูลหลักได้แก่ ฤทธิวงศ์ ทำเสน สุขบรรจง คงมา ดังนั้นการปกครองของชาวบ้านในบ้านบางจำมีปัจจัยหลายอย่างมาประกอบกัน เช่น ระบบเครือญาติ (ฉันทพี่น้อง) ผู้อาวุโส ความเชื่อและวัฒนธรรมข้อปฏิบัติพื้นฐานในการปกครองหมู่บ้านที่ทุกคนร่วมกันตั้งขึ้นมาคือ

1. ไม่เล่นการพนัน
2. ไม่ลักขโมย
3. ไม่เบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น (ไม่ฆ่ากันเอง)

นอกจากข้อตกลงในเบื้องต้นแล้ว ผู้นำกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านยังมีการประชุมกันอยู่เนืองนิตย์โดยยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกแล้ววางแผนสรุปข้อตกลงร่วมกันดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ และ โครงสร้างอำนาจของชุมชนบางจำ

ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

บ้านบางจำเป็นหมู่บ้านชนบททางภาคใต้ ประกอบกับเป็นชุมชนที่คนอพยพมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราช และส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน ธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมจึงไม่มีความแตกต่างกันกับหมู่บ้านอื่น ๆ ทางภาคใต้ เช่น ประเพณีวันสารทเดือนสิบ วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันลอยกระทง ประเพณีการร้องเพลงบอกในงานบุญ และการลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นต้น

4. แหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มน้ำคลองยัน

1.) บ้านนศรบางจำ (วิถีชุมชนคนอยู่ร่วมป่า)

ดินแดนแห่งความผูกพัน ระหว่างวิถีของคนกับผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นรูปแบบการดำรงชีวิตที่อยู่ร่วมกันอย่างลงตัว เรียบง่ายแบบชาวบ้าน และชุมชนแห่งนี้ยังเพียบพร้อมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งดงและน้ำหลงไหล ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2528 มีพื้นที่ประมาณ 2,004 ไร่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 ตำบลตะกุกเหนือกิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 80 กิโลเมตร มีประชากร 56 ครัวเรือน และมีอาณาเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง

การเดินทาง

จากจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปตามทางหลวงหมายเลข 41 ถึงสี่แยกควนรา (เสวียด) ระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร จากสี่แยกควนราไปตามเส้นทาง รพช. ถึงสามแยกช่องลมระยะทางประมาณ 14 กิโลเมตร และจากบ้านช่องลมถึงบ้านนศรบางจำเป็นถนนลูกรังสลับถนนดิน ระยะทาง 26 กิโลเมตร (ฤดูฝนรถปิกอัพไม่สามารถใช้การได้ ต้องใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้อ) รวมระยะทางจากสุราษฎร์ธานีถึงบ้านนศรบางจำประมาณ 80 กิโลเมตร โดยมีรถปิกอัพโดยสารของชุมชนวิ่งระหว่างนศรบางจำ – อำเภอพุนพิน ให้บริการวันละ 1 เที่ยว รถจอดที่สถานีรถไฟพุนพิน ออกเวลาประมาณ 11.00 น.และขาหลักออกจากหมู่บ้านประมาณเวลา 06.30 น.

2.) จุดชมวิวดาไทรน้อย

อยู่ทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้านนศรบางจำ ระยะทางประมาณ 500 เมตร เป็นจุดชมทะเลหมอกในยามเช้า และสามารถชมภูมิทัศน์บ้านนศรบางจำในมุมสูงได้อีกด้วย

3.) จุดชมวิวดานูมาน

จุดชมวิวและชมทัศนียภาพป่าต้นน้ำคลองยัน หรือชมพระอาทิตย์ลับขอบฟ้าในยามเย็น ต้องเดินเท้าจากหมู่บ้านนศรบางจำไปทางด้านทิศใต้ ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร

4.) น้ำตกโดนบางจำ

เป็นน้ำตกขนาดกลาง อยู่ในบริเวณหมู่บ้านนศรบางจำ ทางด้านทิศใต้ ความสูงประมาณ 25 เมตร และยาว 50 เมตร

5.) บ่อน้ำร้อน

ลักษณะเป็นธารน้ำร้อนโดยมีบ่อน้ำเดือดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.20 - 1.50 เมตร จำนวน 3 บ่อ อุณหภูมิประมาณ 85 องศาเซลเซียส อยู่ใจกลางป่าอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ต้องเดินเท้าจากบ้านนครบางจำ ไปทางทิศตะวันตก ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 3 ชั่วโมง บริเวณใกล้บ่อน้ำร้อนเป็นดินโป่งและมีสัตว์ชุกชุม ในตอนเช้าอากาศเย็นกระทบกับความร้อนทำให้เกิดเป็นไอระเหยงกลายเป็นหมอกปกคลุมไปทั่วบริเวณ และกระแสความร้อนจากบ่อจะไหลไปบรรจบกับธารน้ำเย็นในบริเวณใกล้เคียงแล้วไหลลงสู่คลองยัน

6.) ดงไม้เจียงรุณ

“เจียงรุณ” คือชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกไม้ไผ่ขนาดใหญ่มากชนิดหนึ่ง ที่ขึ้นอยู่ในป่าต้นน้ำคลองยัน ตรงแนวเทือกเขาแคบอยู่ระหว่างเขาหินแตกและสันน้ำร้อน ซึ่งมีประมาณ 35 กอในอาณาบริเวณประมาณ 15 ไร่ ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านนครบางจำ ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร ต้องเดินป่าและปีนภูเขาค่อนข้างลาดชัน ความโตของลำไม้ไผ่เจียงรุณโดยเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลาง 23 เซนติเมตร และยาว(สูง)ประมาณ 30-40 เมตร

7.) น้ำตกบางกวาง

มี 2 แห่ง แห่งแรกเป็นน้ำตกขนาดเล็กที่มีความสวยงาม แห่งที่ 2 เป็นน้ำตกขนาดกลาง น้ำจะไหลรวมกันเป็นห้วยบางกวางแล้วไหลลงสู่คลองยัน อยู่ระหว่างทางเดินจากบ้านนครบางจำไปบ่อน้ำร้อน ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินเท้าประมาณชั่วโมงครึ่ง

8.) น้ำตกโตนเรือบินและบัวผุด

น้ำตกโตนเรือบินเป็นน้ำตกขนาดกลางค่อนข้างใหญ่ ประกอบด้วยชั้นหินน้ำตกถึง 7 ชั้น อยู่ในบริเวณชุมชนกลุ่มบ้านน้ำตก หมู่ที่ 7 ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา ห่างจากบ้านนครบางจำประมาณ 15 กิโลเมตร มีเส้นทางรถยนต์เข้าไปถึงน้ำตก

บัวผุด ดอกไม้ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เป็นพืชตระกูลกาฝาก ที่หาได้ยาก และเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอยู่มากบริเวณกลุ่มบ้านน้ำตกเช่นกัน

9.) น้ำตกบางช้าง

อยู่กลางป่าทางด้านทิศเหนือของบ้านนครบางจำ ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 6 ชั่วโมง เป็นน้ำตกชั้นเดียวขนาดกลาง ลักษณะเป็นน้ำตกจากหน้าผา สูงประมาณ 30 เมตร มีพืชพวกมอส เฟิร์น บริเวณใกล้เคียงยังมีน้ำตกเล็ก ๆ ทุ่งกระจายดูเป็นฝอยสวยงาม และมีแอ่งขนาดใหญ่อยู่ด้านล่าง

10.) หาดปากขุน

หาดทรายกลางป่าริมคลองยัน เป็นจุดตั้งแคมป์พักแรมระหว่างการเล่นแก่ง ใช้เวลาเดินทางโดยการล่องเรือยาง ประมาณ 4 ชั่วโมง ห่างจากบ้านนครบางจำไปทางด้านทิศใต้ ประมาณ 10 กิโลเมตร

11.) ยวนผึ้งปากฮ้า

ต้นมะเดื่อขนาดใหญ่ มีผึ้งทำรัง ครวละจำนวนมาก ๆ ในช่วงระหว่างเดือน กุมภาพันธ์- พฤษภาคม เป็นประจำทุกปี อยู่ใกล้หาดปากขุน โดยจะมีชาวบ้านไปเก็บน้ำผึ้ง ช่วงประมาณเดือน เมษายน เรียกว่า "การตีผึ้ง" บางปีที่มีดอกไม้ป่าบานมาก ๆ จะมีผึ้งทำรังมากถึง 50-60 รัง

12.) น้ำตกวิภาวดี

ตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน หมู่ที่ 8 ต.ตะกุกใต้ กิ่ง อ.วิภาวดี เป็นน้ำตกขนาดใหญ่มี 7 ชั้นสวยงาม การเดินทาง จากจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปตามทางหลวงหมายเลข 41 ถึงสี่แยกควนรา เลี้ยวซ้ายเข้าไปตามเส้นทาง รพช. ระยะทาง 35 กิโลเมตร มีป้ายบอกทางเข้าน้ำตกทางขวามือ ระยะทาง 8 กิโลเมตร

13.) ศูนย์ศิลปาชีพบ้านท่านหญิง

ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอวิภาวดี เป็นกลุ่มอาชีพทอผ้าของกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่ กิ่งอำเภอวิภาวดี ในพระบรมราชินูปถัมภ์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

14.) ลำน้ำคลองยัน

เป็นลำน้ำหลักในพื้นที่ เป็นต้นน้ำกำเนิดที่เกิดจากเทือกเขาตอนกลางของพื้นที่ มีความยาวประมาณ 70 กิโลเมตร ความกว้างช่วงต้นน้ำประมาณ 40 เมตร มีน้ำไหลเชี่ยว บางช่วงเป็นแก่งน้ำ ข้างทางมีต้นไม้ขึ้นตระหง่านอยู่สองฝั่งคลอง มองดูลึกลับ ตอนเหนือบริเวณต้นน้ำคลองยันมีบริเวณที่เรียกว่าหินลาด ประกอบด้วยหน้าผาที่สูงชัน ริมฝั่งคลองมีหินลาดบริเวณกว้าง คลองยันไหลผ่านตลอดกลางของหินลาดทำให้เกิดสภาพธรรมชาติที่สวยงามมาก เหมาะแก่การเล่นแก่ง

5. ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรกับชุมชน

5.1 ชุมชนกับการจัดการทรัพยากร

หมู่บ้านบางจำเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ปากกลางพื้นที่ต้นน้ำ ดังนั้นการที่ชุมชนซึ่งมีความต้องการจะอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว จึงมีข้อตกลงที่จะร่วมกันดูแลรักษาป่า โดยมีกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางจำ มีหน้าที่ดูแลรักษาป่าที่อยู่รอบชุมชนเนื้อที่ทั้งสิ้น 15,000 ไร่ ปกกันไม่ให้คนใน

หมู่บ้านและนอกหมู่บ้านเข้าไปล่าสัตว์ป่า รวมถึงการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลป่าและสัตว์ป่า ซึ่งทำให้ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาคนในชุมชนไม่มีการขยายพื้นที่ทำกินเพิ่ม และสามารถป้องกันการเข้ามาลักลอบล่าสัตว์ในพื้นที่ที่ชุมชนมีการดูแลจัดการอยู่ อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากภาครัฐในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ดังกล่าว นอกจากนี้ภายในชุมชนยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนซึ่งมีหน้าที่ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่า รวมทั้งประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนนโยบายเกี่ยวกับคนกับป่า ซึ่งกลุ่มคณะกรรมการป่าชุมชนที่มีหน้าที่ดูแลการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนนี้ทำให้ชุมชนมีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน ไม่ทำลายทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งการใช้ไม้ การเก็บหาน้ำผึ้ง การเก็บเห็ด เป็นต้น ซึ่งช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่หน่วยงานภาครัฐในระดับหนึ่งว่าชุมชนจะสามารถดำรงชีวิตอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน

5.2 พัฒนาการด้านการจัดการป่าและทรัพยากรของชุมชน

ภายหลังจากการที่มีชาวบ้านจาก อ.หัวไทรจำนวน 5 ครอบครัวเริ่มเข้ามาเพื่อจับจองที่ทำกินในปี 2526

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์
2531	- เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ พื้นที่ถูกน้ำท่วม ก้อนหิน ดินทรายถล่มลงมาทับเส้นทาง และทำให้ลำคลองบางจำต้นเขิน มีการประกาศยกเลิกสัมปทานไม้ และสิ้นสุดการบุกเบิกที่ดินทำกิน - เจ้าหน้าที่ป่าไม้อำเภอท่าฉางเข้ามาจับกุมชาวบ้านในข้อหาบุกรุกทำลายป่าไม้ - ชาวบ้านร่วมกันตั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชน - หน่วยงานของรัฐมีโครงการสร้างเขื่อนแก่งกรุงและเริ่มเอาเครื่องจักรกลเข้ามาสร้างเขื่อน
2532-2533	- ชาวบ้านรวมตัวคัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งกรุงเพราะจะทำให้ น้ำท่วมและเสียพื้นที่ป่าสมบูรณ์ ถึง 34,000 ไร่ สัตว์ป่าและแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามจะเสียหาย
2534-2535	- รัฐบาลมีมติระงับการสร้างเขื่อน เนื่องจากสู่กระแสการคัดค้านของชาวบ้านไม่ได้ - กรมป่าไม้ส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจเพื่อจะประกาศพื้นที่ป่าเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ - เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้มาขับไล่ชาวบ้านให้ออกจากพื้นที่
2538	- ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงทับพื้นที่ทั้งหมู่บ้าน - NGOs (โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต) เข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่บ้านบางจำ โดยเน้นการให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นให้ชุมชนอยู่

ร่วมกับป่าได้

- จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านบางจำ ปี 2538
- จัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเนื้อที่ 100 ไร่ บริเวณน้ำตกบางจำเพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับชาวบ้านเรื่องการรักษาสีเขียว
- 2539 - NGOs (โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต) ทำกิจกรรมในพื้นที่บ้านบางจำ
- กันเขตพื้นที่ที่ชาวบ้านอนุรักษ์ป่า 15,000 ไร่ เป็นป่าสมบูรณ์ที่อยู่รอบหมู่บ้าน โดยชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาและเป็นป่าชุมชน
- จัดตั้งกลุ่มป่าชุมชน ออกระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่า
- 2540 - ร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยานจับคนนอกชุมชนที่เข้ามาบุกรุกป่าและยึดพื้นที่ที่ถูกบุกรุก 3 ครั้ง
- ร่วมปลูกต้นไม้ในพื้นที่ที่ถูกบุกรุก
- 2541 - ชาวบ้านรวมเงินพัฒนาถนนทางเข้าหมู่บ้านเป็นเงิน 150,000 บาท
- มีชาวบ้านมาบุกรุก พื้นที่ที่ชาวบ้านรักษาไว้
- NGOs (โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต) ทำกิจกรรมในพื้นที่บ้านบางจำอยู่
- 2542 - เริ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเปิดภาพการอยู่กับป่าของชุมชน
- ททท.เข้าสนับสนุนการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน
- อบรมเรื่องการเป็นเจ้าบ้านที่ดี
- ศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยว
- จัดตั้งกลุ่มบริการท่องเที่ยววันครบจำ-อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง
- มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเข้าไปเที่ยว
- กรมป่าไม้ส่งนักวิชาการมาการศึกษาความสมบูรณ์ของทรัพยากร ป่าไม้และสัตว์ป่า
- NGOs (โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต) ทำกิจกรรมในพื้นที่บ้านบางจำอยู่
- 2543 - ททท.จ้างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตสุราษฎร์ธานีศึกษาดัชนีภาพของทรัพยากรและออกแบบการท่องเที่ยวในหมู่บ้านนครบางจำ
- NGOs (โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต) ทำกิจกรรมในพื้นที่บ้านบางจำอยู่
- ขยายกิจกรรมการอนุรักษ์ในพื้นที่ใกล้เคียง
- มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว แต่จำนวนไม่มากนัก
- 2544 - สกว.สนับสนุนชุมชนในการพัฒนาระบบการจัดการท่องเที่ยวโดยการวิจัย
- กระทรวงเกษตรฯ สนับสนุนการทำเกษตรกรรมยั่งยืนผ่านโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย
- นักท่องเที่ยวลดจำนวนลงกว่าปี 2543
- 2545 - ปริมาณนักท่องเที่ยวยังคงเดิมโดยเฉลี่ย 1.5 ครั้ง / เดือน

ปี พ.ศ.

เหตุการณ์

- มีการทำกิจกรรมการวิจัยการท่องเที่ยว เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน จาก 5 ครอบครัว เป็นของชุมชนทั้งหมด
- มีสื่อมวลชนเข้าไปทำสารคดีในชุมชน
- กิจกรรมกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืน ยังดำเนินการอยู่

5.3 ปากับการใช้ประโยชน์ของชุมชน

บ้านบางจำมีพื้นที่ป่าชุมชนอยู่รอบ ๆ หมู่บ้าน ชาวบ้านจะใช้ประโยชน์จากป่าที่อยู่รอบบ้านนั้น
ลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้าน คือ

1. เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน

ชาวบ้านบ้านบางจำได้หาของป่าใช้ประโยชน์และบริโภคตลอดปี

(ตารางที่4 การใช้ประโยชน์ จากทรัพยากร)

ชนิดทรัพยากร	วัตถุประสงค์การใช้	ช่วงเวลาที่ใช้	กลุ่มคนที่ใช้	ผลจากการใช้ทรัพยากรที่ เกิด ขึ้น ในชุมชน	
				+	-
ป่าไม้ -ป่าอุทยาน -ป่าอภัยทานในบริเวณสำนักสงฆ์	-เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร -และตัดไม้มาสร้างที่อยู่อาศัยในบางครั้ง -เป็นแหล่งเก็บลูกไม้เพื่อเป็นต้นพันธุ์สวนผสม -เป็นแหล่งของป่าเช่นน้ำผึ้งผักเหียง เหียงเป็นต้น -ล่าสัตว์มาเป็นอาหาร -ป่าไม้เป็นแหล่งเพื่อการศึกษาและท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	การเก็บลูกไม้ ขอบป่าจะเก็บตามฤดูกาลเช่นเขรียง เก็บในช่วงเดือน มี.ค - พ.ค. การท่องเที่ยวและการศึกษาธรรมชาติในฤดูแล้ง	การใช้ประโยชน์จากป่าไม้กันทุกคนทั้งหมู่บ้านโดยฝ่ายชาย จะเข้าไปใช้ ประโยชน์มากกว่าหญิง การใช้เพื่อการท่องเที่ยวชาวบางจำจะใช้ประโยชน์จากคนนอกหมู่บ้าน	ป่าเป็นต้นน้ำลำธารและให้ปุ๋ยธรรมชาติแก่พื้นที่ทำกินที่อยู่ด้านล่าง ป่าเป็นสถานที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นสถานที่หาของกินขายและเป็นแหล่งต้นพันธุ์ของไม้ผลในสวน เป็นสถานที่ใช้เพื่อการศึกษาและท่องเที่ยว	มีการตัดไม้ทำลาย ป่านอกชุมชนมากและอาจเป็นสาเหตุของการขาดแคลนน้ำต่อไปในอนาคต

ชนิด ทรัพยากร	วัตถุประสงค์การใช้	ช่วงเวลาที่ใช้	กลุ่มคนที่ใช้	ผลจากการใช้ทรัพยากรที่ เกิด ขึ้น ในชุมชน	
				+	-
สัตว์ป่า	-แต่ก่อนล่าเป็น อาหาร ปัจจุบันใช้ เพื่อการท่องเที่ยวและ การศึกษาธรรมชาติ	ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในช่วงฤดูแล้ง	ทั่วไป		
น้ำ -บ่อน้ำ -น้ำฝน -ลำห้วย -คลองบางจำ -คลองยัน(นอก ชุมชน) ลำห้วยที่ไหลลง คลองบางจำมี ชื่อดังนี้ ห้วยตาเียด ห้วยผู้ใหญ่พร ห้วยตาจิตร ห้วยตาเลียน ห้วยปราบ ห้วยปราสาท น้ำตกนาริรัตน์ น้ำตกบางจำ	น้ำฝนที่ใช้เก็บลงใน โอ่งเก็บไว้บริโภค บ่อน้ำตื้นขุดเป็นแอ่ง ดินเล็กๆลึก และ เส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 1-1.5 เมตร แล้วต่อท่อทำกาลัก น้ำเข้าบ้านใช้เพื่อการ บริโภคและอุปโภค น้ำในลำห้วยใช้เพื่อ การบริโภคและ อุปโภค น้ำในลำห้วยใช้เพื่อ การบริโภค อุปโภค น้ำในคลองบางจำ สูบน้ำใช้ใน การเกษตร น้ำในคลองยันเป็น แหล่งสัตว์น้ำตาม ธรรมชาติ ชาวบ้าน มักจะ ไปจับปลาหรือ สัตว์น้ำในบริเวณ ดังกล่าว	ใช้ทุกวันทั้งกิน และ การใช้อาบ ซักล้าง และการเกษตร ขุดน้ำหลากและขุด ชาวบ้านจะมาขอหา กึ่งในคลองบางจำ ครัวเรือนที่ใช้ลำห้วย 1 ครัวและวัด 1 ครัว 2 ครัว 1 ครัว 1 ครัว 1 ครัว 1 ครัว	น้ำกินแต่ละ ครัวเรือนเลือกแหล่ง น้ำไม่เหมือนกัน แล้วแต่สภาพทาง กายภาพว่า เหมาะสมขุดบ่อน้ำ ตื้นทำกาลักน้ำ หรือรองน้ำฝนและ สูบน้ำจากลำห้วย (ยัง ไม่ทราบว่ครัวเรือน ไหนใช้น้ำกินจาก แหล่งไหนมากเท่า ไหร่) คลองยันอยู่นอกเขต หมู่บ้านอื่นมาจับ ปลาเสมอ	มีแหล่งน้ำสะอาด หลายแหล่งน้ำทำให้ ชาวบางจำไม่ขาดน้ำ กินน้ำใช้ในการทำ การเกษตร คลองยันเป็นแหล่ง ทรัพยากรสัตว์น้ำหลาย ชนิด	การมีน้ำอุดม สมบูรณ์ทำให้มี การใช้น้ำกินใน ปริมาณมากโดย ไม่คำนึงถึงผู้ใช้ใน ตอนล่าง

ชนิด ทรัพยากร	วัตถุประสงค์ การใช้	ช่วงเวลาที่ใช้	กลุ่มคนที่ใช้	ผลจากการใช้ทรัพยากรที่ เกิด ขึ้น ในชุมชน	
				-	+
สัตว์น้ำ	เป็นอาหาร	เวลาวางจาก งานสวน	ชาวบ้านจำและ ชาวบ้านต่าง หมู่บ้านเข้าออก	ชาวบ้านจำจับกุ้งคลองบาง จำไว้ทำกะปิ ใช้ใน ครัวเรือน ส่วนสัตว์น้ำและสัตว์ปลา นั้นจะไปจับที่คลองยัน เพื่อ เป็นอาหารในครอบครัว หรือขายเป็นรายได้	มีชาวบ้านต่างหมู่บ้านเข้า มาจับสัตว์ น้ำที่ด้วยการระเบิดปลานั้น ทำลายสัตว์น้ำในคลองซึ่ง เป็นการทำลายทรัพยากร สัตว์น้ำ
แร่(ทราย)	ชาวบ้านนำ ทรายในคลอง บางจำมาเป็น ส่วนผสมในการ ก่อสร้างหรือ บ้านเรือน	ไม่แน่นอน แล้วแต่ความ จำเป็นในการ สร้างสิ่งก่อสร้าง	ชาวบ้านบางจำ	มีวัสดุในการก่อสร้างโดย ไม่ต้องซื้อ	ยังไม่มีกานำทรายไปใช้ อย่างอื่น แต่ถ้านำมาใช้ มากอาจทำให้ตลิ่งพังได้
ดิน	ใช้เพื่อ การเกษตรทำ สวน	ตลอดปี	ทุกครัวเรือน	ปัจจุบันดินค่อนข้างอุดม สมบูรณ์ปลูกพืชอะไรก็ขึ้น ได้ดี เป็นเพราะด้านบน ที่ดินทำกินเป็นป่าสมบูรณ์ ในหน้าน้ำนั้นน้ำจะพัดพา ปุ๋ยธรรมชาติมาสู่แหล่ง ที่ดินทำกินซึ่งหากพื้นที่ดิน ทำกินมีพืชคลุมดินจะกัก ดินและปุ๋ยที่น้ำชะลงมาได้ ถึงปีละ 3-4 นิ้ว	ดินอาจจะขาดปุ๋ยฟอสเฟต และโปแตสเซียมทำให้ ชาวบ้านยังต้องใช้ปุ๋ยเคมี ในการทำให้นต้นไม้ออกดอก ออกผล ปัจจุบันชาวบ้านจะ ใส่ปุ๋ยเคมีเพราะมี ประสบการณ์ว่าใส่แล้วจะ ทำให้ติดดอกติดผลดี

2. เป็นแหล่งยาสมุนไพร

นอกจากอาหารและของป่าที่ชาวบ้านบ้านบางจำนำมาใช้ประโยชน์แล้ว ก็ยังมีสมุนไพรที่อยู่ในป่าชุมชนมารักษาโรคแบบพื้นบ้านไทย อาทิ ไข้หวัด ตาลช้างในเด็ก โรคคัน แต่ปัจจุบันใช้ยาสมุนไพรมีอยู่น้อย เนื่องจากความก้าวหน้าทางด้านสาธารณสุข ชาวบ้านได้รับความรู้ทางด้านสุขอนามัย มีอาสาสมัครสาธารณสุขในหมู่บ้าน จะมีแต่เฉพาะบางคนที่ไปหายาสมุนไพรประเภทชูกำลัง เช่น กะทิงฟ้า หม้างแมลง ปราบธรณี เป็นต้น

3. เป็นแหล่งไม้ใช้สอยสร้างบ้านเรือน

การสร้างบ้านเรือนของชาวบ้านในชุมชนบ้านบางจำในปัจจุบันใช้ไม้จากที่ลุ่มขนอนนไพร ที่อยู่ในที่ดินเองมาเลื่อยสร้างบ้านเรือน ปัจจุบันไม้ลุ่มขนอนนไพรมีจำนวนลดน้อยลงชาวบ้านที่สร้างบ้านใหม่ก็ต้องไปขอไม้จากที่ของเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน แต่ถ้าไม่มีก็ต้องขออนุญาตจาก คณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อตัดไม้ที่อยู่ปลายไร่ของตัวเองจะไปตัดไม้ในป่าแก่ (ป่าที่ยังสมบูรณ์) ไม่ได้ และต้องนำมาสร้างบ้านจริง ๆ คณะกรรมการจะพิจารณาให้ตามความเหมาะสม

4. เป็นแหล่งเชื้อเพลิงของชุมชน

ชาวบ้านในชุมชนบ้านบางจำเมื่อในอดีต ก็ได้ใช้ประโยชน์จากไม้ที่ลุ่มขนอนนไพร มาเป็น เชื้อเพลิงในการหุงต้ม แต่ในปัจจุบันชาวบ้านได้นำเอากิ่งไม้ยางพารามาใช้แทนและบางครั้งเรือนมีการ ใช้ก๊าซในการหุงต้ม

5.4 กฎระเบียบการอยู่ในชุมชนและการใช้ป่าชุมชน

นอกจากการดูแลคุ้มครองป่าไม้ของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ที่มีอยู่จำนวนน้อยคน และใน ส่วนของชาวบ้านก็มีกฎระเบียบข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ตั้งแต่ปี 2528

1. การห้ามเล่นการพนันในหมู่บ้าน
2. ไม่ลักขโมย
3. ไม่ฆ่ากันในหมู่บ้าน
4. ไม่บุกรุกทำลายป่าเพิ่ม

หากผู้ใดกระทำความผิดหรือละเมิดข้อตกลงที่วางไว้ ให้อยู่ในดุลยพินิจของชาวบ้านทุกคนใน หมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้นำและผู้อาวุโส

ทั้งนี้การรักษากฎระเบียบของชุมชนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ มีการตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน ขึ้น โดยมีนายประสัท บัวเมือง เป็นประธาน ส่วนกรรมการคนอื่น ๆ เป็นสมาชิกในหมู่บ้าน เมื่อมี เหตุการณ์เกิดขึ้นชาวบ้านก็สามารถแก้ไขได้ทันที่

5.5 กลุ่ม/องค์กรชุมชนและเครือข่ายในการจัดการทรัพยากร

ในการดำเนินงานด้านการจัดการป่าและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบางจำ โดยเฉพาะด้าน การท่องเที่ยวมีองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชนเข้ามาร่วมสนับสนุน ดังนี้

ชื่อองค์กร	วัตถุประสงค์	แนวทางการกิจกรรม
1.อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง	- ดูแลรักษาป่า สัตว์ป่า	- ออกตรวจป่า - ตั้งจุดตรวจคนเข้า-ออก - ปราบปรามการทำลายป่า
2.เกษตรตำบล	- ส่งเสริมการทำเกษตร	- แจกพันธุ์ไม้และปุ๋ย
3.ททท.	- ส่งเสริมการท่องเที่ยว	- สำรวจแหล่งท่องเที่ยว - ช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว - แนะนำแนวทางการจัดการ
4.โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต	- เสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน - แนะนำแนวทางการอยู่ร่วมกับป่า - เสริมความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน	- แนะนำเรื่องการจัดการ - จัดเวทีฝึกอบรม ประชุม สัมมนา เพื่อเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน - ประสานงานกับภาครัฐ - เป็นที่ปรึกษา
5.อบต.	- สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม	- จัดเดินสำรวจป่า - ให้งบประมาณชุมชน
6.สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่11	- ส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อม	- สนับสนุนงบประมาณ - ให้อบรมกับชุมชน
7.สาธารณสุขอำเภอ	- ดูแลสุขภาพชาวบ้าน	- สนับสนุนยา - ให้คำแนะนำ - ฝึกอบรม อสม.
8.โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย(ภาคใต้ตอนบน)	- ส่งเสริมการทำระบบเกษตรกรรมยั่งยืน - เสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน	- แนะนำเรื่องการทำเกษตรกรรมยั่งยืน - จัดเวทีฝึกอบรม ประชุม สัมมนาเพื่อเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน - สนับสนุนงบประมาณ

ตารางที่5 กลุ่ม/องค์กรชุมชนในและนอกชุมชนด้านการจัดการป่าและทรัพยากรธรรมชาติบางจำ

บทที่ 4. ผลการวิจัย

ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์

1. สถานที่ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละแห่งในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน

ปัจจุบันสถานที่ในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันที่กำหนดให้มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่

1.) บ้านนครบางจำ (วิถีชุมชนคนอยู่ร่วมป่า) เป็นรูปแบบการดำรงชีวิตที่อยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายปี 2527 มีพื้นที่ประมาณ 2,004 ไร่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 ตำบลตะกุกเหนือกิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 80 กิโลเมตร มีประชากร 56 ครัวเรือน และมีอาณาเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง

2.) จุดชมวิวดาไทรน้อย อยู่ทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้านนครบางจำ ระยะทางประมาณ 500 เมตร เป็นจุดชมทะเลหมอกในยามเช้า และสามารถชมภูมิทัศน์บ้านนครบางจำในมุมสูงได้อีกด้วย

3.) จุดชมวิวนาuman

จุดชมวิวและชมทัศนียภาพป่าต้นน้ำคลองยัน หรือชมพระอาทิตย์ลับขอบฟ้าในยามเย็น ต้องเดินเท้าจากหมู่บ้านนครบางจำไปทางด้านทิศใต้ ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร

4.) น้ำตกโตนบางจำ เป็นน้ำตกขนาดกลาง อยู่ในบริเวณหมู่บ้านนครบางจำ ความสูงประมาณ 25 เมตร และยาว 50 เมตร

5.) บ่อน้ำร้อน ลักษณะเป็นธารน้ำร้อน โดยมีบ่อน้ำเดือดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.20 -1.50 เมตร จำนวน

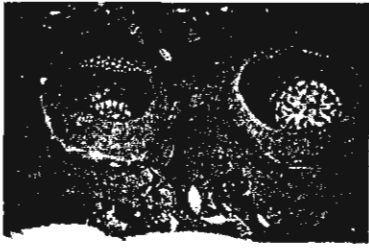
3 บ่อ อุณหภูมิประมาณ 85 องศาเซลเซียส อยู่ใจกลางป่าอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ต้องเดินเท้าจากบ้านนครบางจำ ไปทางทิศตะวันตก ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 3 ชั่วโมง บริเวณใกล้บ่อน้ำร้อนเป็นดินโป่งและมีสัตว์ชุกชุม ในตอนเช้าอากาศเย็นกระทบกับความร้อนทำให้เกิดเป็นไอระเหยกลายเป็นหมอกปกคลุมไปทั่วบริเวณ และกระแสความร้อนจากบ่อจะไหลไปบรรจบกับธารน้ำเย็นในบริเวณใกล้เคียงแล้วไหลลงสู่คลองยัน

6.) ดงไม้เจียงรุณ "เจียงรุณ" คือชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกไม้ไผ่ขนาดใหญ่มากชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่ในป่าต้นน้ำคลองยัน ตรงแนวเทือกเขาแคบอยู่ระหว่างเขาหินแตกและสันน้ำร้อน ซึ่งมีประมาณ 35 กอในอาณาบริเวณประมาณ 15 ไร่ ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านนครบางจำ ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร ต้องเดินป่าและปีนภูเขาค่อนข้างลาดชัน ความโตของลำไม้ไผ่เจียงรุณโดยเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลาง 23 เซนติเมตร และยาว (สูง) ประมาณ 30-40 เมตร

7.) น้ำตกบางกวาด มี 2 แห่ง แห่งแรกเป็นน้ำตกขนาดเล็กที่มีความสวยงาม แห่งที่ 2 เป็นน้ำตกขนาดกลาง น้ำจะไหลรวมกันเป็นห้วยบางกวาดแล้วไหลลงสู่คลองยัน อยู่ระหว่างทางเดินจากบ้านนครบางจำไปบ่อน้ำร้อน ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินเท้าประมาณชั่วโมงครึ่ง

8.) น้ำตกโตนเรือบินและบัวผุด เป็นน้ำตกขนาดกลางค่อนข้างใหญ่ ประกอบด้วยชั้นหินน้ำตกถึง 7 ชั้น อยู่ในบริเวณชุมชนกลุ่มบ้านน้ำตก หมู่ที่ 7 ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา ห่างจากบ้านนครบางจำประมาณ 15 กิโลเมตร มีเส้นทางรถยนต์เข้าไปถึงน้ำตก

บัวผุด ดอกไม้ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เป็นพืชตระกูลกาฝาก ที่หาดูได้ยาก และเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอยู่มากบริเวณกลุ่มบ้านน้ำตกเช่นกัน

9.) **น้ำตกบางช้าง** อยู่กลางป่าทางด้านทิศเหนือของบ้านนครบางจำ ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 6 ชั่วโมง เป็นน้ำตกชั้นเดียว ขนาดกลาง ลักษณะเป็นน้ำตกจากหน้าผา สูงประมาณ 30 เมตร มีพืชพวกมอส เฟิร์น บริเวณใกล้เคียงยังมีน้ำตกเล็ก ๆ ทุ่งกระจายดูเป็นฝอยสวยงาม และมีแอ่งขนาดใหญ่อยู่ด้านล่าง

10.) **หาดปากซุน** . หาดทรายกลางป่าริมคลองยัน เป็นจุดตั้งแคมป์พักแรมระหว่างการล่องแก่ง ใช้เวลาเดินทางโดยการล่องเรือยาง ประมาณ 4 ชั่วโมง ห่างจากบ้านนครบางจำไปทางด้านทิศใต้ ประมาณ 10 กิโลเมตร

11.) **ยวนผึ้งปากฮ้า** ต้นมะเดื่อขนาดใหญ่ มีผึ้งทำรัง ครวละจำนวนมากๆ ในช่วงระหว่างเดือน กุมภาพันธ์-พฤษภาคม เป็นประจำทุกปี อยู่ใกล้หาดปากซุน โดยจะมีชาวบ้านปีนไปเก็บน้ำผึ้ง ช่วงประมาณเดือน เมษายน เรียกว่า "การตีผึ้ง" บางปีที่มีดอกไม้ป่าบานมาก ๆ จะมีผึ้งทำรังมากถึง 50-60 รัง

12.) **น้ำตกวิภาวดี** ตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน หมู่ที่ 8 ต.ตะกุกใต้ กิ่ง อ.วิภาวดี เป็นน้ำตกขนาดใหญ่มี 7 ชั้นสวยงาม การเดินทาง จากจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปตามทางหลวงหมายเลข 41 ถึงสี่แยกควนรา เลี้ยวซ้ายเข้าไปตามเส้นทาง รพช. ระยะทาง 35 กิโลเมตร มีป้ายบอกทางเข้าน้ำตกทางขวามือ ระยะทาง 8 กิโลเมตร

13.) ศูนย์ศิลปาชีพบ้านท่านหญิง ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอวิภาวดี เป็นกลุ่มอาชีพทอผ้าของกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่ กิ่งอำเภอวิภาวดี ในพระบรมราชานุอุปถัมภ์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

บริเวณต้นน้ำคลองยันมีบริเวณที่เรียกว่าหินลาด ประกอบด้วยหน้าผา ที่สูงชัน ริมฝั่งคลองมีหินลาดบริเวณกว้าง คลองยันไหลผ่านตลอดกลางของหินลาด ทำให้เกิดสภาพธรรมชาติที่สวยงามมาก เหมาะแก่การล่องแก่ง

14.) ลำน้ำคลองยัน เป็นลำน้ำหลักในพื้นที่ เป็นต้นน้ำกำเนิดที่เกิดจากเทือกเขาตอนกลางของพื้นที่ มีความยาวประมาณ 70 กิโลเมตร มีน้ำไหลเชี่ยว บางช่วงเป็นแก่ง ด้านข้างของคลองมีต้นไม้ขึ้นหนาที่บดบัง

สถานภาพ สาเหตุ และแนวทางแก้ไขการจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ในชุมชนโดยองค์กรชุมชน

1.) สถานภาพการท่องเที่ยวบ้านบางจำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ด้วยไม่มีเอกสารใดรองรับสิทธิในที่ดินทำกิน เนื่องจากชุมชนอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ แม้จะตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ และอยู่กับป่าได้ก็ตาม ดังนั้นการแสวงหาพันธมิตรเพื่อให้สาธารณชนภายนอกทราบถึงการตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ป่าจึงเป็นสิ่งที่ชุมชนได้ดำเนินการ โดยกลางปี พ.ศ. 2540 ชุมชนได้เชิญคณะอาจารย์จากสถาบันต่างๆ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมาพักผ่อนและพูดคุยแลกเปลี่ยนในชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนเป็นประเด็นหนึ่งของการพูดคุยเนื่องจากเห็นว่ามีแหล่งท่องเที่ยวมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และในต้นปี 2541 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยการให้ความรู้ และช่วยประชาสัมพันธ์ หลังจากนั้นเริ่มมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ (ดังข้อมูลในตาราง) โดยเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ดูนก เล่นน้ำตก เที่ยวจุดชมวิว และการล่องแก่งคลองยัน โดยทางชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มบริการการท่องเที่ยว โดยในช่วงแรกใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น การทำแพไม้ไผ่เพื่อใช้ในการล่องแก่ง แต่มีข้อเสียคือไม่ปลอดภัย และใช้ได้ครั้งเดียวทิ้ง ซึ่งเป็นการทำลายธรรมชาติ จึงมีแนวคิดในการที่จะระดมทุนของคนในชุมชนเพื่อซื้ออุปกรณ์ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แต่เนื่องจากขาดเงินทุน อุปกรณ์มีราคาสูง และประสบการณ์ของกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ล้มเหลว เช่น สหกรณ์รถหมู่บ้าน ทำให้สมาชิกในชุมชนไม่กล้าที่จะลงทุน

ขณะเดียวกันภาคเอกชนภายนอกได้พยายามที่จะลงทุนเองในชุมชน ทำให้มีแกนนำในชุมชน 5 ครอบครัว ได้ร่วมมือกันลงทุนเป็นเงิน 100,000 บาท โดยถือหุ้นๆละ 20,000 บาทในเบื้องต้น เพื่อชิงโอกาสการลงทุนกับภาครัฐภายนอกและเป็นการนำร่อง โดยต่อมาได้เปิดขายหุ้นให้กับสมาชิกในชุมชนทั่วไป เพื่อให้ชุมชนได้เป็นเจ้าของธุรกิจเอง

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวบ้านบางจำ

วัน / เดือน / ปี	กลุ่มนักท่องเที่ยว	จำนวน	หมายเหตุ
10 ธ.ค. 2541	นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจากเกาะสมุย	3	ฝรั่ง 3 คน
28 ธ.ค. 2541	นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจากเกาะสมุย	5	
8 ก.พ. 2542	พยาบาล จาก มอ.หาดใหญ่	8	
27 ก.พ. 2542	คณะทัวร์จากบริษัทไอทิวร์หาดใหญ่	10	
12 มี.ค. 2542	พยาบาลจากโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี	8	
17 มี.ค. 2542	นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจากเกาะสมุย	2	
20 มี.ค. 2542	คณะทัวร์จากบริษัทไอทิวร์หาดใหญ่	8	
30 เม.ย. 2542	คณะทัวร์จากบริษัทไอทิวร์หาดใหญ่	15	
7 พ.ค. 2542	นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจากเกาะสมุย	3	
14 พ.ค. 2542	คณะทัวร์จากบริษัทไอทิวร์หาดใหญ่	10	
29 พ.ค. 2542	จากกรุงเทพฯ	8	
10 มิ.ย. 2542	นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจากเกาะสมุย	2	
30 มิ.ย. 2542	คณะทัวร์จากบริษัทไอทิวร์หาดใหญ่	11	
1 ส.ค. 2542	คณะทัวร์จากบริษัทไอทิวร์หาดใหญ่	16	
8 ส.ค. 2542	สื่อมวลชนทีวีช่อง 5 , 7	23	
12 ส.ค. 2542	สื่อมวลชน นิตยสาร เค็มปังท่องเที่ยว	6	
4 ธ.ค. 2542	ชมรมหาดใหญ่ ออฟโรด	42	
22 ธ.ค. 2542	คณะทัวร์บริษัทเมจิกทัวร์ (สุราษฎร์ฯ)	5	
4 ก.พ. 2543	คณะทัวร์บริษัทเมจิกทัวร์ (สุราษฎร์ฯ)	15	
13 ก.พ. 2543	คณะทัวร์บริษัทเมจิกทัวร์ (สุราษฎร์ฯ)	7	
20 ก.พ. 2543	นักท่องเที่ยวต่างชาติจาก จ.กระบี่	5	
22 เม.ย. 2543	ชมรมหาดใหญ่ ออฟโรด	36	
16 ก.ค. 2543	นักท่องเที่ยวชาวไทยจากเกาะสมุย	10	

วัน / เดือน / ปี	กลุ่มนักท่องเที่ยว	จำนวน	หมายเหตุ
21 ธ.ค. 2543	คณะทัวร์บริษัทเมจิกทัวร์	8	
29 ม.ค. 2544	นักท่องเที่ยวจาก จ.กระบี่ (เดนมาร์ก)	5	
11 ก.พ. 2544	คณะทัวร์บริษัทสกายไลท์ (สุราษฎร์ฯ)	12	
18 ก.พ. 2544	นักท่องเที่ยวต่างชาติจากเกาะสมุย	5	
5 พ.ค. 2544	คณะทัวร์บริษัทเมจิกทัวร์ (สุราษฎร์ฯ)	3	
22 พ.ค. 2544	สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ฯ	34	
10 ก.ค. 2544	นักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ	7	
11 ส.ค. 2544	นักท่องเที่ยวจากหาดใหญ่	8	
31 ต.ค. 2544	นักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ	3	
4 ธ.ค. 2544	นักท่องเที่ยวในสุราษฎร์ธานี	6	
31 ธ.ค. 2544	นักท่องเที่ยวต่างชาติจากกระบี่ (แคนาดา)	4	
2 ก.พ. 2545	นักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ	6	
16 มี.ค. 2545	นักท่องเที่ยวจากหาดใหญ่	7	
30 มี.ค. 2545	นักท่องเที่ยวจากสุราษฎร์ธานี	5	
28 มี.ค. 2545	นักท่องเที่ยวจากหาดใหญ่	7	
14 ก.ค. 2545	นักท่องเที่ยวจาก จ.ชุมพร	15	
23 ต.ค. 2545	นักท่องเที่ยวจากหาดใหญ่	10	
10 ธ.ค. 2545	นักท่องเที่ยวจากหาดใหญ่	8	
24 ธ.ค. 2545	นักท่องเที่ยวต่างชาติจาก บ.ธรรมทองทัวร์	4	
31 ธ.ค. 2545	นักศึกษาจาก มอ.สุราษฎร์ฯ	10	
8 ม.ค. 2546	นักท่องเที่ยวต่างชาติจาก บ.ธรรมทองทัวร์	4	

หมายเหตุ

ไม่นับรวมสถิติที่มาจากบริษัททัวร์ กับคณะที่มาศึกษาและส่งเสริม
จากจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด 437 คน เป็นคนไทย 395 คน ชาวต่างชาติ 42 คน
แยกเป็น

- นักท่องเที่ยวที่มากับบริษัททัวร์ 232 คน
- นักท่องเที่ยวที่มากับกลุ่มหรือชมรม 112 คน
- นักท่องเที่ยวอิสระ 64 คน
- สื่อมวลชน 29 คน

2.) สถานภาพและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำคลองยัน

ผลจากการดำเนินงาน และการเก็บข้อมูลร่วมกันระหว่างทีมวิจัย และชุมชน รวมทั้งข้อเสนอแนะที่ได้รับจากองค์กรสนับสนุนภายนอกที่เกี่ยวข้อง พบว่าประเด็นที่ยังเป็นข้อจำกัดของการดำเนินงานตามโครงการประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ

1. **บุคลากร** เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของ ผู้รับประโยชน์ และผลกระทบโดยตรงจากการท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นกลไกและผู้จัดการหลักของในการกำหนดรูปแบบ และกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ดังนั้นนอกจากการจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์จะต้องเกิดและริเริ่มจากความต้องการของชุมชนท้องถิ่นท้องถิ่นแล้ว คนในชุมชนยังต้องมีศักยภาพและความพร้อมที่จะรองรับ จัดการ และดำเนินงานด้วย เช่น ทักษะและบุคลิกภาพ ด้านการนำเที่ยว การใช้ภาษา เป็นต้น

2. **ทรัพยากร** การท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์บ้านนศรบางจำมุ่งเน้นที่การนำจุดเด่นของภูมิประเทศ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทั้ง ชนิดพันธุ์พืช สัตว์ แหล่งน้ำ รวมถึงองค์ความรู้ท้องถิ่น และภูมิปัญญาของชุมชนเอง ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และต้องการระบบการจัดการและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบทั้งจากทางตรง และทางอ้อมจากการท่องเที่ยว ดังนั้นกระบวนการวางแผน และตัดสินใจกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมาจากกระบวนการวิเคราะห์ และตัดสินใจจากข้อมูลสถานภาพของทรัพยากรของชุมชนที่เป็นจริง

3. **การบริหารจัดการ** การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยองค์กรชุมชนต้องการรูปแบบของการบริหารจัดการ การแบ่งบทบาทหน้าที่ขององค์กรชุมชนท้องถิ่นที่เหมาะสม และอยู่บนพื้นฐานของ การมีส่วนร่วม และความเป็นธรรมภายในชุมชนเอง เนื่องจากมีประเด็นที่ชุมชนต้องพิจารณาหลายประการ อาทิ การจัดวางกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านการตลาด เช่น ต้นทุน รายได้ การจัดสรรภายในชุมชน กองทุน และด้านการประชาสัมพันธ์ เช่น ข้อมูลและเอกสารเผยแพร่ ต่างๆ เป็นต้น

4. **การประสานความร่วมมือ** และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก นอกจากชุมชนจะต้องเตรียมความพร้อมภายในชุมชนเองแล้ว การสนับสนุนจากองค์กรภายนอกในด้านต่างๆ เช่น แหล่งทุน การประชาสัมพันธ์ การพัฒนาบุคลากร ยังมีความจำเป็น และยังจะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานภายนอกอีกด้วย

ทั้ง 4 ประเด็นข้างต้น ทำให้ทีมวิจัย และชุมชนเห็นความต้องการ แนวทางเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวบ้านนศรบางจำ 8 ประการ ได้แก่

1. การเตรียมความพร้อมของชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยว อาทิ การเป็นมัคคุเทศก์การบริการและให้ข้อมูล ความรู้ด้านความสะอาดและความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงทักษะเฉพาะอย่าง เช่น ภาษาต่างประเทศสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ การพายเรือ เป็นต้น

2. การจัดการผลประโยชน์ภายในชุมชน ซึ่งจะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมและความเป็นธรรมในการกระจายบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบในการทำงาน และการจัดสรรรายได้
3. การหา และจัดรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ จากความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวทั้ง 3 รูปแบบของชุมชน ยังต้องการการพิจารณาและนำข้อมูลมาพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมจากคนในชุมชนต่อไป
4. การพัฒนาแหล่ง และสถานที่เพื่อการท่องเที่ยวให้มีความพร้อมและเหมาะสมการความต้องการของนักท่องเที่ยว
5. ความพร้อมของเงินเพื่อการลงทุนด้านการท่องเที่ยวของชุมชน
6. ศูนย์บริการและศูนย์ข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวภายในชุมชน
7. การประชาสัมพันธ์ข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชน
8. การประสานงาน และความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน

3.) กลุ่มคน / ชุมชน

ในการศึกษาได้ทำการสอบถามชาวบ้านในชุมชนเกี่ยวกับทัศนคติและความพร้อมของชุมชนในหมู่บ้านนครบางจำต่อโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยการใช้แบบสอบถาม มีผลดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

การสำรวจทัศนคติและความพร้อมของชุมชนในหมู่บ้านนครบางจำ ต่อโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในกลุ่มชาวบ้านในชุมชนจากการเก็บรวบรวมข้อมูลตัวแทนแต่ละครอบครัว จำนวน 22 ราย จากประชากรทั้งหมด 46 ครอบครัว พบว่าจำนวนเพศชายมากกว่าหญิง คือ เป็นเพศชาย 14 ราย และเพศหญิง 8 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 63.64 และร้อยละ 36.36 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 20 – 29 ปี และอายุ 40 – 49 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.9 และ 27.3 ตามลำดับ ทั้งนี้พบว่ากลุ่มตัวอย่างตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านนครบางจำ เป็นระยะเวลานาน 11 – 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 72.72 รองลงมาเป็นผู้เป็นที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วง 1 – 5 ปี และ 6 – 10 ปี คิดเป็นร้อยละ คือ 18.18 และร้อยละ 9.1 ตามลำดับ ในจำนวนชาวบ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนี้ เป็นผู้ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ร้อยละ 86.36 ส่วนส่วนจังหวัดอื่นๆ ได้แก่พะเยา สุราษฎร์ธานี และตรัง รวมคิดเป็นร้อยละ 23.64 สาเหตุที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานนั้น ร้อยละ 81.81 ตอบว่าย้ายถิ่นฐานมายังหมู่บ้านนครบางจำเนื่องจากประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ นอกนั้นเป็นการโยกย้ายมาเนื่องจากติดตามครอบครัวมาคิดเป็นร้อยละ 18.19

ในด้านการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน เท่ากัน คือ เป็นผู้ที่จบการศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 9 คน และสำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 9 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 40.9

และจากการใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นและทัศนคติของชาวบ้านเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน สรุปผลได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นต่อการพัฒนาหมู่บ้านนครบางจำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

ผลการสำรวจทัศนคติของชุมชนในหมู่บ้านนครบางจำต่อโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 95.45 เห็นด้วยกับการพัฒนาหมู่บ้านนครบางจำ ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีเพียงร้อยละ 4.55 ที่ไม่เห็นด้วยต่อการพัฒนาดังกล่าว ซึ่งให้เหตุผลว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นจะมีผู้เข้าไปเกี่ยวข้องและได้รับผลประโยชน์เพียงไม่กี่คนเท่านั้น

ในส่วนของผู้ที่เห็นด้วยกับการพัฒนาหมู่บ้านนครบางจำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 61.9 เห็นว่าควรพัฒนาหมู่บ้านนครบางจำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อให้มีความเจริญและความสะดวกสบายด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ เกิดขึ้นในหมู่บ้าน รองลงมาร้อยละ 19.05 เห็นว่าหมู่บ้านมีความพร้อมในด้านสถานที่อยู่แล้ว เช่น มีป่า และสัตว์ป่า อุดมสมบูรณ์ มีจุดชมวิว มีสถานที่ล่องแก่งที่พร้อมต่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

2. ทัศนคติเอกลักษณ์ของหมู่บ้านนครบางจำ

จากผลการสำรวจทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างต่อปัจจัยสำคัญในหมู่บ้านนครบางจำที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 90.48 เห็นว่าสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวของหมู่บ้านนครบางจำ คือความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ นอกนั้นเห็นว่าสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวอีกอย่างหนึ่งคือวิถีการดำรงชีวิตชาวบ้าน รวมทั้งความเป็นกันเองของชาวบ้าน รวมแล้วคิดเป็นร้อยละ 9.52

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลให้หมู่บ้านนครบางจำแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ นั้น ส่วนใหญ่ร้อยละ 90.48 เห็นว่าหมู่บ้านนครบางจำยังคงมีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศมากกว่าแหล่งอื่นๆ ร้อยละ 4.76 เห็นว่าหมู่บ้านนครบางจำยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมหลากหลาย เช่น เดินป่า ล่องแก่ง ชมวิว ดูนก และส่องสัตว์ เป็นต้น

3. ทัศนคติต่อทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้านนครบางจำ

จากผลการสำรวจทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้านนครบางจำ พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดร้อยละ 100 เห็นว่าควรพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นไปในแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และไม่ให้มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ได้ทำการศึกษาถึงความพร้อมของชุมชนในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านบางจำ โดยทำการสอบถามและสัมภาษณ์ราษฎรในพื้นที่

¹ อ้างอิงจากเอกสารแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวลุ่มน้ำคลองยัน (บริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง) โครงการจัดตั้งวิทยาเขตสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชุมชนบ้านบางจำ หมู่ที่ 15 ตำบลตะกุกเหนือ ในระหว่างวันที่ 5-6 กรกฎาคม 2544 จากทั้งหมดจำนวน 48 ครัวเรือน สามารถเก็บข้อมูลจากการสอบถามตัวแทนครัวเรือนได้จำนวน 32 ครัวเรือน สามารถสรุปความสนใจและศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้ดังนี้

1) ความสนใจเข้าร่วมการบริการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

ผู้ตอบแบบสำรวจทั้งหมด (ร้อยละ 100) ให้ความสนใจในการเข้าร่วมการบริการกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน และได้ระบุชนิดกิจกรรมและความสามารถที่จะเข้าร่วมได้ ดังนี้

1. จัดที่พักแรมแก่นักท่องเที่ยวบริเวณบ้านพักอาศัยของชุมชน	25 ราย
2. บริการที่พักโดยใช้ห้องที่บ้านของตนเอง	9 ราย
3. บริการขายอาหารเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว	11 ราย
4. ปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารแก่นักท่องเที่ยว	22 ราย
5. ลงทุนในธุรกิจที่เป็นส่วนกลางของชุมชนในการก่อสร้างที่พักและบริการอื่นๆ แก่นักท่องเที่ยว	14 ราย

ในส่วนผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการบริการด้านต่างๆ ปรากฏผลดังนี้

1. เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว	13 ราย
2. บริการด้านแรงงาน (ผู้ตอบแบบสอบถามระบุมาชิกในครัวเรือน)	
- ทำความสะอาด	13 ราย
- ชนของ	17 ราย
- อื่นๆ	6 ราย

ในด้านการลงทุนนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 59 ให้ความสนใจที่จะร่วมลงทุนกับชุมชน ร้อยละ 13 สนใจลงทุนโดยอิสระ ส่วนอีกร้อยละ 28 ตอบว่าพร้อมทั้งสองอย่าง

ศักยภาพในด้านที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยว

สภาพที่พักอาศัยของประชาชนในชุมชนจะเป็นบ้านยกพื้นสูงเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 97) ส่วนใหญ่จะมีการแบ่งเป็นห้องพักอาศัย 1-2 ห้อง ร้อยละ 33 ของครัวเรือนมีห้องน้ำ ห้องส้วม แยกกัน ร้อยละ 30 ใช้ห้องน้ำห้องส้วมแบบรวมอยู่ในห้องเดียวกัน และร้อยละ 37 ไม่ได้ให้ข้อมูลในด้านนี้ (ซึ่งอาจจะเป็นบ้านที่ไม่มีห้องน้ำ ห้องส้วม และแบบสอบถามไม่ได้ให้ตัวเลือกนี้ไว้ ทำให้ไม่ทราบเหตุผลของการไม่ตอบ)

ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 9 ราย ได้แสดงความสนใจในการให้บริการที่พักนักท่องเที่ยว โดยใช้ที่พักในบ้านของตน ในลักษณะของ Home Stay นอกจากนี้มีผู้ตอบแบบสอบถามอีกจำนวน 5 ราย ตอบว่าสามารถจัดแบ่งห้องพักให้นักท่องเที่ยวได้อีก ซึ่งรวมห้องพักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ครัวเรือนเสนอไว้รวมทั้งสิ้น 14 ห้อง

2) ศักยภาพด้านอาหารเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

ได้พิจารณาในด้านต่างๆ ดังนี้

- แหล่งน้ำดื่ม ร้อยละ 69 ของครัวเรือนในชุมชนใช้น้ำบ่อ และร้อยละ 31 ใช้น้ำฝน
- อาหารประเภทเนื้อ ร้อยละ 50 ได้จากการผลิตเองในครัวเรือน ส่วนที่นอกจากนี้ส่วนหนึ่งได้จากการซื้อในหมู่บ้าน และบางส่วนซื้อจากตลาดภายนอกหมู่บ้าน
- อาหารประเภทผัก ร้อยละ 47 ผลิตเองในครัวเรือน ร้อยละ 41 ซื้อในหมู่บ้านและร้อยละ 12 ซื้อจากนอกหมู่บ้าน

จากการประเมินจากผู้ตอบแบบสอบถามสำรวจเกี่ยวกับจำนวนสัตว์เลี้ยง และการเพาะปลูกเพื่อการผลิตด้านอาหารในครัวเรือนนั้น จะมีเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะมาพักอาศัยด้วยหรือไม่ ร้อยละ 6 ตอบว่าไม่มี ร้อยละ 81 เห็นว่า พอมีบริการได้บ้าง แต่อาจจะไม่เพียงพอ และ ร้อยละ 13 ตอบว่ามีเพียงพอสำหรับบริการนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 5 คน/วัน

3) ทศนคติต่อชุมชน และความเข้าใจในคุณค่าของทรัพยากรที่มีในชุมชน

จากการแสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามในส่วนของความภาคภูมิใจในการที่ได้มาอาศัยอยู่ที่บ้านของคนบางจำนั ผู้ตอบได้สะท้อนทัศนคติที่ดีรัก และเข้าใจในคุณค่าของธรรมชาติที่สมบูรณ์ สวยงาม ความสะอาด ปลอดภัยจากมลภาวะ ของสภาพแวดล้อม มีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และสัตว์ป่าหายากที่น่าสนใจซึ่งจะหาได้ในพื้นที่นี้

ในด้านกฎระเบียบในสังคมนั้น ผู้ตอบได้สะท้อนความพอใจในความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีในชุมชน ดังนี้

- ชุมชนมีความร่วมมือ รู้รักสามัคคี
- การมีผู้นำที่ดี
- การไม่ทำลายธรรมชาติ
- การมีที่ทำกินโดยไม่ต้องเช่าผู้อื่น
- การปลอดสารเสพติด

ในการให้ข้อมูลของผู้ตอบแบบสำรวจในประเด็นเกี่ยวกับของดีที่จะเล่าและแลกเปลี่ยนกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ในความเป็นป่า

ทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์และการใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนที่อยู่ร่วมกับป่า ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สะท้อนถึงความเข้าใจในศักยภาพของชุมชนที่จะเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ประเด็นต่างๆ ที่ผู้ตอบแบบสอบถามถามนำเสนอ ตามลำดับความถี่จากมากไปน้อยดังนี้

- สถานที่ท่องเที่ยวมากมาย เช่น ภูเขา, น้ำตก, หน้าผา, สัตว์ป่า
- ธรรมชาติที่สมบูรณ์สวยงาม
- มีน้ำที่สมบูรณ์
- ชุมชนมีความอบอุ่น
- คนอยู่ในป่าได้
- มีสมุนไพรมากมาย
- ผลไม้มีรสชาติหวานไม่แพ้ของจากที่อื่น
- เป็นที่สนใจของคนทั่วไป
- วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นต้นแบบของท้องถิ่น

4) ข้อเสนอแนะของชุมชน

ผู้ตอบแบบสำรวจได้ให้ข้อเสนอแนะในประเด็นต่างๆ ตามลำดับความถี่จากมากไปน้อย ดังนี้

- ต้องการความช่วยเหลือในการพัฒนาเส้นทาง
- ต้องการความช่วยเหลือเรื่องการสื่อสาร
- ควรมีการอบรมเกี่ยวกับความรู้เรื่องการท่องเที่ยวแก่ชาวบ้าน
- ควรมีสถานีอนามัย
- ควรมีโรงเรียนที่อยู่ไม่ห่างไกล
- ช่วยเรื่องไฟฟ้า
- ควรให้ทางการเข้ามาดูแลบ้างเพื่อการทำงานที่ชัดเจนโปร่งใส
- ต้องการความช่วยเหลือเรื่องสื่อภาษา
- ควรจัดตั้งสำนักสงฆ์
- จัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้เรื่องสัตว์ชนิดต่างๆ มาให้กับชาวบ้าน
- รักษาความสะอาด
- ยึดถือกฎหมายบ้าน
- ร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญ